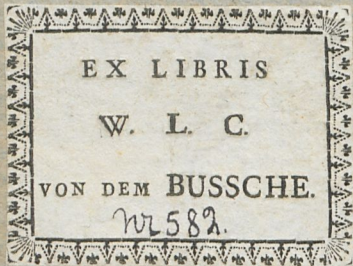

A 6

100 a

Diese Schrift

14

W. G. von d. P. Buchh.
const: 1765
Gott: 25. April 1765

PROLEGOMENA
IVRIS NATVRALIS

IN VSVM AVDITORVM

AVCTORE

GOTTFRIEDO ACHENWALL D.

PROF. IVRIS NATVRAL. ET POLITIC. PVBL. ORDIN.
IN ACAD. GEORGIA AVGVSTA

DENVO CVRATIVS EXARATA.

GOTTINGAE

SVMTIEVS VICTORINI BOSSIEGELI

c1765

IVRIS NATVRALES
PROLEGOMENA

IM ANNO MDCCCLXXVII
GOTTFRIDUS
HALLÉ (S. SALE)
UNIVERSITÄTS- u. Landesbibliothek

GOTTFRIDUS
UNIVERSITÄTS- u. Landesbibliothek

227,

AD LECTOREM.

Animus est, in prolegomenis hisce
exponere ea argumenta philoso-
phica, quibus ad iura atque ad obligatio-
nes naturales speciales tum rectius sta-
biliendas tum plenius perspiciendas via
paratur, quorumque ideo cognitio prae-
mittenda est singularum Iurisprudentiae
Naturalis partium tractationi, ut le-
gum aeternarum quarumcumque ratio-
nes vltiores et primariae, vnde singu-
lae legis cuiuslibet ratio proxima, suo
quaeque loco commemoranda, proma-
nat, intelligantur, earumdemque simul
nexus atque systema mente comprehen-
datur. Itaque ad duo potissimum capi-
ta redeunt, quae hoc opusculo tradere
constituimus: explicanda nimirum sunt
tum principia illa generaliora, quibus,
e disciplinis Philosophiae superioribus
repe-

repetitis, innititur tamquam fundamento suo Iurisprudentia Vniuersalis; tum vero ea etiam, quae ad genuinum Iuris Naturalis conceptum efformandum pertinent, quaeque generatim et in vniuersum hanc scientiam concernunt, excutienda.

Atque haec Prolegomena, quae Elementorum Iuris Naturalis nostrorum opere hactenus continebantur, nunc ab isto corpore seiungere, singularique libello in publicum emittere visum est, quod, curatius et magna ex parte de nouo exarata, ampliora existere, quam quae vna cum ipso Iuris Naturalis systemate integro, iisdem praelectionibus, intra semestre absoluendis, possent pertractari, eamque ob causam peculiari- bus etiam acroasibus manent destinata. D. Gottingae, d. XX. Iul. a C. N. cloccclviii.

CON-

CONSPECTVS

PROLEGOMENORVM

IVRIS NATVRALIS

GENERALIOR.

Vt ratio atque ordo dicendorum facilius percipiat, sequentia praeprimis notari merentur.

1. **IVS NATVRALE**, cuius Prolegomena hic sistimus, per totum Elementorum nostrorum systema *scientiam legum naturalium perfectarum* denotat, quo significato speciatim etiam **IVS NATVRALE STRICTVM** seu **COGENS** appellari solet.

2. **LEX** generatim est propositio obligationem enuncians, ideoque omnis legum turiumque generis cognitio pro fundamento habet notionem **OBLIGATIONIS**. Inde ratio inscriptionis capitum: de **OBLIGATIONE**, **OBLIGATIONE NATVRALI** cet. patescit.

3. Obligatio duo habet connexa, alterum antecedens, *actionem liberam*; alterum consequens, *imputationem*. Hinc agimus

a) de

a) de ACTIONIBVS HOMINIS LIBERIS

CAP. I.

b) de OBLIGATIONE ipsa, secundum significationem eius generalissimam, CAP. II.

c) de IMPVTATIONE, eodem significato, CAP. III.

4. *Obligatio naturalis perfecta*, 1) qua naturalis est species obligationis, moralis seu internae, i. e. quae metu poenae diuinae efficitur, 2) qua perfecta est species obligationis externae, i. e. quae metu coactionis humanae efficitur. Itaque agendum

a) de OBLIGATIONE MORALI CAP. IV.

b) de OBLIGATIONE NATVRALI in genere CAP. V.

c) de OBLIGATIONE PERFECTA in specie CAP. VI.

d) de OBLIGATIONE EXTERNA CAP. VII.

e) de OBLIGATIONE PERFECTA, QVA EXTERNA, CAP. VIII.

CON:

CONSPECTVS

SINGVLORVM CAPITVM PROLEGOMENORVM IVRIS NATVRALIS.

CONSPECTVS CAP. I.

de actionibus hominis liberis.

Agitur

- I. generatim de hominis constitutione §. 1.
 - II. speciatim de facultatibus animae humanae, cognoscitiua ac appetitiua 2, et vtriusque diuisione in superiorem atque inferiorem facultatem 3.
 - III. specialius de facultatibus animae superioribus, intellectu et voluntate 4. 5.
 - IV. specialissime de libertate mentis 6, vnde concipiuntur actionis liberae
 1. notio et diuifio in commissiuam atque omissiuam 7.
 2. requisita 8.
 3. extensio 9.
- Adiicitur atque ex dictis explicatur naturae humanae conceptus 10.

CONSPECTVS CAP. II.

de obligatione.

De obligationis et legis

- I. notione 11. 12. 13.
- II. requisitis 14-18.

III.

CONSPECTVS.

- III. diuisione 19.
- IV. efficiendae ratione f. obligandi modis 20.
- V. quantitate 21.
- VI. existentia 22.
- VII. principio fiendi et cognoscendi 23. cum conclusionibus praecipuis 24.
- VIII. collisione cum alia obligatione et lege 25.
- IX. relatione ad actiones, vnde harum dimanant variae species 26.

CONSPECTVS CAP. III.

de Imputatione.

- I. in genere de imputationis
 - 1. notione cum connexis 27-29.
 - 2. requisitis, quae sunt eadem cum requisitis ratiocinii 30. quoad
 - A. materiam seu praemissas
 - a. minorem, factum 31.
 - b. maiorem, legem 32.
 - B. formam seu modum concludendi 33.
- II. in specie de imputatiuitatis in poenam
 - 1. applicatione ad diuersa facta, quibus lex violatur, f. facta minus recta, et quidem

A.

CONSPECTVS.

- A. generatim ad facta, quibus inest defectus rectitudinis
- a. inuincibilis 34.
 - b. vincibilis seu reatus 35, vel culpa vel dolus 36.
- B. speciatim ad facta minus recta, quae
- a. ex ignorantia patrantur et errore 37.
 - b. contra legem sunt praeceptiuam 38.
 - c. per se non-libera 39.
 - d. inuita 40.
2. quantitate 41, cum generali conclusione de duplici legis cuiusque virtute 42.

CONSPECTVS CAP. IV.

de obligatione morali.

Traduntur notiones genuinae

- I. obligationis moralis et legis moralis 43.
- II. terminorum connexorum
 1. generalium, sc. eius, quod est moraliter impossibile, mor. possibile, mor. necessarium et facultatis moralis 44. cum corollariis 45.
 2. specialium, sc. actionum, differentium pro diuerso earundem ad leges morales habitu, vnde euadunt moraliter illicitae
vel

CONSPECTVS

vel licitae, mor. indifferentes vel morales, mor. malae vel mor. bonae 46.
47. cet. cum corollariis 48.

CONSPECTVS CAP. V.

de obligatione naturali.

I. Generatim de obligatione nat., lege nat. et Iure Nat. quoad eius

1. notionem 49. 50. 51.

2. existentiam 52. 53. 54.

3. vim obligandi 55-57.

4. principia

A. in genere, principium fiendi, princip. cognoscendi primum 58. et fontem cognitionis vniuersalem 59.

B. in specie, principia cognosc. generaliora e primo promanantia 60.

5. relationem ad actiones humanas, vnde enascuntur species

A. actionum variae 61.

B. officiorum naturalium 62.

6 denominationem, quatenus Ius Nat. recte appelletur

A.

CONSPECTVS,

A. Ius 63.

B. Ius rationis 64.

C. Ius Naturale, 65. cum corollario de eius valore citra promulgationem 66.

D. Ius Necessarium, Vniuersale, Immutable, Aeternum 67.

7. praemia et poenas

A. in genere 68.

B. in specie

a. voluptatem et taedium 69.

b. conscientiam bonam et malam 70.

c. habitus moraliter bonos et habitus

prauos 71.

d. existimationem bonam et malam 72.

e. expectationem felicitatis vel infeli-

citatis maioris in vita futura 73.

vnde quaedam colliguntur 74-76.

§ gradationem atque hinc collisionem officiorum

A. in genere moralium 77, 78.

B. in specie

a. naturalium inter se inuicem 79.

b. naturalis officii cum officio morali positio 80.

CONSPECTVS.

II. Speciatim de officiis naturalibus

I. erga alios seu socialitatis, h. c. iis,
quæ profiunt ex societate hominum
vniuersali,

A. de societatis Vni. notione latiori 82.
et strictiori 83.

B. de officiorum socialitatis
a. principiis generalioribus 84. 85.

b. vi obligandi 86.

2. erga se ipsum 87. et cum iis connexis

A. iuribus 88. iisque respondentibus

B. obligationibus aliorum 89. vnde nasci-
tur notio legis iubentis et permitten-
tis 90.

III. Specialius de Iure Nat. qua scientia legum
socialitatis, applicato ad statum hominum

1. naturalem, vnde Ius inere Naturale,

2. sociale,

A. in genere, vnde Ius Sociale Vniuer-
sale 91. 92. 93.

B in specie ad

a. familiam, vnde Ius societatum do-
mesticarum Vniuersale,

b. Ci-

CONSPECTVS.

b. Ciuitatem, vnde Ius Ciuitatis Vni-
uersale 94. 95 et speciatim Ius
Gentium Vniu. concipitur 96. 97.

CONSPECTVS CAP. VI.
de obligatione perfecta.

I. In genere diuisio traditur

1. obligationis nat. in perfectam et imper-
fectam 98.
2. legis natur. in perfectam et imperfectam,
3. Iuris obiectiue sumti Nat. in Cogens et
Non-Cogens 99.
4. iuris subiectiue sumti Nat. in strictum seu
perfectum et imperfectum 100.

II. In specie Ius Naturae Cogens

1. definitur 101.
2. probatur e iure nat. stricto eiusque in
sui conseruationem 102-105.
3. deduciturque inde
 - A. obligationis nat. perf. limes
 1. ad facienda quaedam dumtaxat of-
ficia erga alios 106.
 2. ad reliqua officiorum nat. genera
nemini extorquenda 107. 108.

B.

CONSPECTVS.

B. obligationis nat. perf. atque imperf.
conuenientia et differentia 109. 110.

CONSPECTVS CAP. VII.

de obligatione externa.

Exponuntur

I. Generatim

1. notio obligationis externae 111. 112.
2. differentia obligationis, officii, legis,
iuris subiectiue et obiectiue sumti *exter-*
norum ab internis 113.

II. Speciatim Iuris Externi

1. terminologia seu notiones terminorum
Iuris Ext. generaliorum

A. communium, eius scil. quod vocatur

a. necessarium, possibile, impossibile
legaliter tale, vt et facultatis *legalis*,

b. obligatorium, debitum, praecep-
tum, indifferens cet. *externae* 115.

c. iustum atque iniustum *externae*
116. 117.

B. propriarum, quo pertinet quid di-
catur

a. laesio et iniuria 118.

b.

CONSPECTVS.

- b. suum et ius suum 119.
 - c. suum et ius suum alteri tribuere et minus tribuere 120. 121.
 - d. proprietas
 - ca. late dicta 122.
 - β. stricte, communioni opposita 25.
 - e. damnum 126.
2. finis et vis obligandi atque imputandi 129.

CONSPECTVS CAP. VIII.

de obligatione perfecta qua obligatio-
ne externa.

I. Docetur

- 1. in genere, quomodo ad Ius N. Cogens applicari possint principia Iuris Ext.
 - A. notiones et terminologia 130.
 - B. propositiones generaliores ratione
 - a. obligationum perf. 131.
 - b. iurium nat. strictorum 132.
- 2. in specie, quomodo inde concipiatur
 - A. ius naturale defensionis 133.
 - B. ius nat. securitatis 134.

C.

CONSPECTVS.

C. extensio coactionis et iuris cogendi
135, quo tamen et ius ad remedia le-
niora continetur 136.

D. vis imputandi I N. stricti 137. 138.

E. coactio iusta aduersus eum, cuius fa-
ctum non est imputabile 139.

F. discrimen inter Ius Nat. strictum at-
que Ius Nat. reliquum 140. 141.

II. Adiicitur consideratio collisionis officii ne-
cessitatis

I. cum officio amoris 142.

2. cum officio ad vitam conseruandam
143. 144, vnde nascitur fauor necessita-
tis 145. 146, 147, cuius vsus

A. per se est naturaliter licitus 148.

B. respectu tamen alterius laesio 149.

PRO.

PROLEGOMENA
IVRIS NATVRALIS.
CAPVT I.
DE
ACTIONIBVS HOMINIS
LIBERIS.

§. I.

Homo constituitur corpore organico et anima variis facultatibus instructa, arctissimo vnitis inter se commercio, mediante quo efficitur mirifica hominis a^d edendas innumeras actiones aptitudo, et quidem ad **ACTIONES** tum

Λ

EX-

EXTERNAS, quae sensu externo percipi possunt, tum INTERNAS, quae ita percipi nequeunt. Illae motu organorum corporis peraguntur, haec sola vi animae.

§. 2.

Quod vero speciatim animam nostram concernit, ipsi competit tum cognoscendi quaedam seu *cognoscitiua facultas*, tum etiam *appetitiua*, appetendi nimirum, quod nobis tanquam bonum repraesentamus, et hinc auerfandi, quod tanquam malum.

§. 3.

Harum FACULTATVM vtraque est vel SUPERIOR, quatenus obiecta distincte cognoscere, atque ex distinctis repraesentationibus appetere quaedam aut auerfari possumus; vel INFERIOR, quatenus obiecta obscure saltem vel confuse cognoscere, atque ex ideis talibus indistinctis appetere quaedam possumus aut auerfari. *Facultas et cognoscitiua et appetitiua, quae est inferior, nobis cum animalibus brutis est communis; ea vero, quae vocatur superior, propria est homini.*

§. 4.

§. 4.

Facultas cognoscitiua superior vno verbo vocatur INTELLECTVS, quo et RATIO pertinet, hoc est facultas nexum rerum intelligendi; facultas appetitiua superior dicitur VOLUNTAS, ad quam et *noluntas* est. referenda.

§. 5.

Quamobrem *ex intellectu pendet voluntas* ita quidem, vt haec ipsum praestruat §. 3. Vnde consequitur, vt 1) *si homo careret facultate intelligendi*, etiam *facultas volendi ipsi non competeret*, et 2) *in quocumque homine impeditur intellectus vsus, in eodem quoque voluntatis impediatur vsus*. Porro clarum est, quod *omnis actus facultatis appetitiuae hominis*, consequenter etiam *omnis actio voluntatis* (volitio et nolitio) eius *ex appetitu boni vel auersatione mali cuiusdam, vno verbo ex nisu hominis in sui perfectionem seu ex instinctu ad sese perficiendum profisciscatur* §. 2.

§. 6.

Gaudet praeterea homo facultate et ad agendum et ad non agendum sese ipsum (per principi-

cipium intrinsecum) determinandi, SPONTANEITATE (arbitrio); quae facultas eius, qua entis intellectu praediti, seu quatenus est SPIRITVS, vocatur LIBERTAS MENTIS (libertas interna, liberum arbitrium, et in iure saepius arbitrium simpliciter et lubitus appellatur, indeque homo ipse vocatur PERSONA, hoc est substantia libera seu libero arbitrio praedita. *Libertas mentis humanae*, sicuti reliquae animae nostrae facultates omnes, *tamquam spiritus finiti facultas est consideranda.*

§. 7.

Actio, quae a libero hominis arbitrio dependet, seu in eius libertate mentis rationem suam fitam habet, vocatur ACTIO hominis LIBERA (actio humana *per excellentiam*). ACTIO LIBERA, positivae concipiatur si dicitur COMMISSIVA (positiva); si negativae, OMISSIVA (privativa, negativa). Actio libera, quatenus tamquam singularis, hoc est sub determinationibus singularibus seu in concreto spectatur est FACTVM (factum liberum). Hinc factum est vel *factum commissionis* (factum stricte) vel *factum omissionis* (non factum).

§. 8.

§. 8.

Quoniam igitur sine intellectu non datur liberum arbitrium §. 6, atque hinc impedito vsu intellectus impediatur etiam vsus et actio liberi arbitrii §. 5; consequitur, vt *non nisi eius, quæ vsu intellectus pollet, actio sit libera.* Quoniam porro, quo aliquid actu agam, requiritur, vt illud agere physice possim, seu vt id agere *in potestate mea* sit positum, seu vt viribus ad id agendum sufficientibus instructus sim; evidens est, *id, quod agere physice non possum, quæ tale* haud pendere ex libero meo arbitrio, ideoque *nec tamquam actionem meam liberam spectari posse.* Immo *nec nisi illud liberè a me agitur*, quod aequè ad committendum ac ad omitendum determinare physice possum §. 5, seu *quod agere simul cum opposito est in potestate mea.* Quamobrem *quidquid physice impossibile est* (vel simpliciter vel secundum quid), et *omnis ACTIO PHYSICE NECESSARIA*, cuius oppositum est extra potestatem (simpliciter vel secundum quid) agentis, *si per se spectatur, in numero liberarum actionum haberi non potest.*

* In

* In actionibus liberis, potissimum commissivis et externis, quae nimirum externe sunt sensibiles §. 1, distingui potest actus, quo determinamus, an agendum vtrum minus agendum; ab actu, quo id quod determinatum, actuali usu facultatum nostrarum peragitur seu *actuatur*, et speciatim, in actionibus externis, ab eo motu organorum corporis, mediante quo perficimus, quod determinatum. Hinc abstractione logica diuiditur actio libera in *liberam ratione determinationis et ratione executionis*. Quum igitur ad actionem liberam requiratur, vt vna cum opposito suo sit in potestate agentis; sequitur, vt ad actionem et ratione determinationis et ratione executionis liberam requiratur, vt in potestate agentis sit, tum determinare, vt agatur pariter atque vt non agatur; tum etiam et exsequi et non exsequi, quod determinatum est.

§. 9.

Omnes actiones voluntatis nostrae accenseri possunt actionibus liberis, quatenus nulla exstat nostra volitio vel nolitio, quae ita a libero nostro arbitrio reperiatur independens, vt ab eo nullatenus dirigi possit §. 7: *anima igitur humana in volendo et nolendo est libera*. Praeterea ve-

ro etiam *multas actiones reliquarum animae nostrae facultatum*, plures *corporis nostri motus*, immo et *ipsas nonnunquam passiones*, mediate certe et per indirectum libero nostro arbitrio subesse experimur, atque ideo *ad actiones nostras liberas* eatenus recte meritoque referre possumus.

* Quamuis igitur *actio voluntatis* et *actio libera* idealiter differant, immo multae dentur actiones liberae, quae non simul sunt volitiones: tamen, quum omnis nostrae voluntatis actio reapse indiuiso nexu cum libera actione sit coniuncta, libertasque mentis potissimum atque directo et immediate in volitionibus et nolitionibus nostris sit conspicua, factum est, vt a pluribus haberentur pro synonymis, vtque ea, quae proprie ex actione qua libera deducenda sunt, simpliciter de voluntatis actione adstruerentur. Apud Iurisconsultos certe, in quorum disciplinis omne fert punctum actio libera et libertas mentis, horum terminorum nulla fere mentio iniicitur, eo frequentius vero de voluntate et de consensu tamquam actionum voluntatis specie sermo datur. Neque nocebit, cum ICris loqui, dummodo cum Philosophis sentiamus.

* *

* * Quatenus ex libertate animae humanae pendent reliquarum facultatum eiusdem actiones, ipsi in eas et *in semet ipsam imperiunt* tribuitur, quod consistit in facultate animae humanae, libere nunc huius nunc illius facultatis actiones producendi, nunc carum producendi oppositum: et ex simili ratione animae nostrae *in corpus nostrum regnare* tribuitur.

*** De libertate mentis conferri meretur *BURLAMAQUI principes du Droit Naturel*, part. I. chap. 2. § 3-13, qui hoc de libero arbitrio argumentum non luculenter minus quam solide pertractat. Videtis etiam *Dissertations sur l'Immaterialité, l'Immortalité et la Liberté de l'Ame*, Paris 1755. 12.

§. 10.

Complexus determinationum entis, quae posita eius existentia ponuntur, dicitur entis *NATVRA*, quae igitur in essentia et viribus entis iunctim sumtis consistit. Quamobrem *ad hominis naturam pertinet* eius *corpus organicum, anima intellectu praedita et rationalis, utriusque artificiosum commercium* §. 1, *facultates animae, praecipue mentis libertas* §. 5. Pertinet huc quo-

quoque *nifus*, qui homini essentialiter inest, *ad se perficiendum* §. 4, vna cum iis instinctibus specialibus, qui ex hoc *nifu* generali dimanant, scilicet ad haec vel ista bona obtinenda, atque ad haec vel ista mala repellenda effugiendaque, qui instinctus **PRIMA NATVRAE HVMANAE** *per excellentiam* solent appellari.

Quidquid in natura hominis rationem fitam habet, illud homini est **NATVRALE**. Natura hominis generica, hoc est, quae omnibus hominibus est communis, **HVMANITAS** appellatur. *Quidquid igitur homini, qua tali, competit, illud ipsi est naturale atque pertinet ad humanitatem.*

CAPVT II:

DE

OBLIGATIONE.

§. II.

Repraesentatio boni cuiusdam, quod quis obtinere intendit, seu quod quis habet pro fine, est CAUSSA IMPVLSIVA: eaque repraesentatio, si est distincta, MOTIVVM dicitur; fin minus, seu si tantummodo est obscura vel confusa, STIMVLVS. Refertur vero ad causas impulsivas etiam repraesentatio mali, quod quis effugere intendit, quippe euitatio mali tamquam bonum negatiuum spectari potest.

Pone tibi motiuum aliquod, pones, ob infitum tibi nisum in tui perfectionem, impulsum seu nisum ad agendum conformiter dato motiuo, ideoque senties necessitatem quandam agendi; sed senties simul, oppositum talis actionis nihilominus etiam esse in tua potestate. Itaque actio ex tali necessitate producta tamen perstat libera, consequenter non est physice necessaria

§. 8.

§. 8, atque inde actio libera, quatenus per certum motiuum fit necessaria, vocatur ACTIO MORALITER NECESSARIA, et ipsa illa necessitas appellatur moralis. Ea igitur, quae ex certo motiuo oritur necessitas determinandi actionem liberam, est NECESSITAS MORALIS *latius dicta*. Atque ideo patet, *necessitatem moralem esse non posse, ubi non est libertas mentis, ideoque quamuis aliquo modo libertatis exercitium restringat, libertatem tamen non tollere, quin potius eam supponere ut conditionem sine qua non.*

§. 12.

Quum vero illud bonum, cuius repraesentatio in motiuo continetur, vel tale sit, vel non sit, sed agenti dumtaxat videatur esse, necessitatis inde moralis duplex intelligitur esse species, altera quae ex veri boni, altera quae ex apparentis boni repraesentatione exoritur: Necessitas moralis, quae ex repraesentatione veri boni nascitur, vocatur OBLIGATIO (passiua). Quoniam igitur contendere ad verum bonum consentit cum natura humana §. 10, atque

que hinc cum recta ratione; sequitur, vt omnium *obligatio hominis ex motiuo* quodam *rationali*, hoc est rectae rationi consentaneo, hinc ex certo *sine §. II. rationali* profluat,

* *Obligatio* vocatur *passiua*, quatenus haec notio refertur ad eum, qui *obligatur*, seu cui talis necessitas moralis incumbit. Quod si vero eandem considerare velis in relatione ad eum qui *obligat*, seu qui imponit talem agendi necessitatem, habebis *obligationem actiuam*.

In eo itaque, cuius actioni liberae necitur motiuum aliquod verum bonum continens, apprehenditur *obligatio passiuam*; *actiuam* contra in illo, qui tale motiuum actioni alicuius liberae necit seu constituit. Vnde intelligitur, *notionem obligationis*, qua abstrahitur ab vtraque relatione, generatim in eo consistere, quod sit nexus motiui, rationalis nempe, cum actione libera, quae igitur definitio vtramque obligationis relationem sub se comprehendit.

Dubia contra hanc definitionem, quae LEIBNITIO et WOLFIO debetur, mouent BARBEYRAC in *notis* ad Gallicam edit. P. V. FENDORFFII *Iur. N. et Gent.*, atque TREUER in *annotatis* ad eundem de *officio Hom. et Ciu.* cap. II. §. 5. p. 53. Defensionem ve-

ro eiusdem suscepit DE VATTRE in libello:
Loisir Philosophique à Geneve 1747. 8.

§. 13.

Propositio (regula seu norma actionum liberarum) obligationem enuncians seu obligatoria LEX (lex actionum liberarum, lex moralis latius nempe in oppositione ad leges physicas) appellatur. Quamobrem leges omnes consistant necesse est in propositionibus, secundum quas dirigere (determinare) actiones suas liberas aliquis obligatur.

§. 14.

Obligatio et lex requirit I) *actionem liberam* subiecti obligati, seu eius qui obligationi et legi cuidam subest §. 11. 12. Ergo 1) *in ea, quae sunt physice impossibilia* §. 8. (vel ratione determinationis vel saltem ratione executionis §. 8. not.) 2) *in ea, quae sunt physice necessaria,* 3) *in eum, qui usu intellectus destituitur* §. 8. *non cadit obligatio.* 4) Ad physice necessarias pertinent etiam ACTIONES MERE NATURALES, quae per solam hominis naturam §. 10. inde-

independentem a libero arbitrio determinantur. *Ultra igitur posse (phyfice) nemo obligatur.* In obligationibus, quae ad gradum indefinitum protenduntur, nec *ad plus* nec *ad minus* obligamur, quam *quantum possumus*.

§. 15.

Porro requirit II) *bonum quoddam* non tantummodo visum, sed simul verum, tamquam finem subiecti obligati, mediante actione sua libera obtinendum §. 12, ideoque tamquam actionis suae consecrarium. *Si qua igitur obligatio videtur proficisci* 1) *ex repraesentatione* alicuius obiecti tamquam *boni*, quod tamen *bonum non est*, hoc est quod per errorem pro bono habetur; 2) *vel ex nepraesentatione boni*, tamquam actionis cuiusdam *consecrarii*, quod tamen *eiusdem consecrarium non est*: ea obligatio *nec ipsa est vera, sed spuria* (erronea, imaginaria, fictitia, opinata). Ad consecraria bona etiam referenda mali evitatio §. 10.

§. 16.

§. 16.

Deinde III) requirit, ut is, qui obligatur, *cognoscat distincte*, tum *quid sibi agendum* commissive vel ommissive, tum *cur* ita nec aliter agendum §. 12. Ergo *ad ignorata*, si per se spectantur, *nemo obligatur*, et *ultra scire nemo tenetur*. Et haec cognitio obligati supponitur in abstracto ut distincta, ut motivum, quia in obligatione supponitur homo usu intellectus pol- lens §. 12, ideoque excluditur merus stimulus, §. 11, quale principium agendi est proprium brutis obligari nesciis; non vero excluditur cognitio, quae ex parte est indistincta, nec consequenter motivum, quod stimulo est admixtum, unde in concreto gradus distinctae cognitionis reperiuntur varii.

* Quemadmodum omnis cognitio distincta hominum, tamquam spirituum finitorum, aliquid obscuritatis vel confusionis in se continet: ita contra ea homo usu intellectus instructus, quidquid libere agit, quamvis ex causa impulsiva, quae maximam partem est stimulus, agat; tamen non ex mero stimulo, cui nihil

nihil omnino distinctae insit repraesentationis,
agere censendus est.

§. 17.

Tandem IV) requirit, vt eadem *cognitio praecedat ipsam actionem* et eius executionem, ideoque *vt agens confectarium actionis perpetrandae praevidere*, hoc est ante cognoscere quam agat, *possit*: quippe actio libera, quatenus obligationi subesse concipitur, est causae liberae effectus §. 15. Eatenus *obligatio non cadit nisi in actiones futuras*, ideoque *factis praeteritis*, qua talibus, *obligatio imponi nequit*, quae vel ea propter, quod facta infecta fieri nequeant, pertinent ad physice impossibilia, obligationem respicientia §. 14.

§. 18.

Quoniam posito duorum connexorum vno ponatur et alterum necesse est; patet, *cum, qui obligatur ad certum finem consequendum, obligari etiam ad ea, sine quibus iste finis obtineri nequit*, seu ad ea, quae ad hunc finem obtinendum sunt necessaria, hinc *ad eius remedia*

dia adhibenda, et consequenter etiam *ad eiusdem impedimenta remouenda, quantum potest*
§. 14.

§. 19.

Quum posita actione libera ponatur duorum oppositorum vtrunque in agentis esse potestate, *to* agere et non agere §. 8, posita vero obligatione ponatur necessitas moralis determinandi horum oppositorum alterutrum §. II: *obligatio alia* est ad ACTIONEM LIBERAM actuandam, COMMITTENDAM; *alia ad eam* non actuandam, OMITTENDAM; prior OBLIGATIO dicitur AFFIRMATIVA, posterior NEGATIVA. LEX obligans affirmatiue est PRAECEPTIVA (praecipiens, aiens,) LEX obligans negatiue est PROHIBITIVA (vetans, negans).

Quoniam propositio affirmatiua est negatio contrarii, et hinc lex obligans ad committendum aliquid simul obligat ad omittendum contrarium; *lex praeeptiua simul continet prohibitiuam contrarii*. Et quia ultra posse non extenditur

B

ditur

ditur obligatio §. 14, lex præceptiua non obligat eum, cui vel deficiunt vires sufficientes ad id committendum, quod lex præcipit, vel deficit agendi OCCASIO, hoc est concursus circumstantiarum ad aliquid faciendum necessariarum. Scilicet in defectu virium sufficientium obstat impedimentum intrinsecum; extrinsecum vero in occasionis defectu.

* Iam ratio patet, cur *actio libera in commissuam et omissoam*, et hinc *factum liberum in factum et non-factum dispescatur* §. 7, et cur posita obligatione ita dispesci debeat. Nempe omisso actionis liberae et *non-agere*, non-facere, cogitari potest tamquam actio libera et factum liberum, quatenus est libertatis rationatum, et quatenus consistit in non-vsu facultatum nostrarum a libero nostro arbitrio dependente. Quare posita obligatione ad aliquid committendum, non tantum id, quod obligationi conuenienter committis, est factum tuum liberum; sed etiam id, quod contra obligationem omittis, quum omittere et committere aequè per te steterit. Atque eatentis non vsus virium corporis, voluntatis, intellectus;

C. II. DE OBLIGATIONE. 19

lectus; quum aliquid externi peragere, vel-
le, intelligere per libertatem potuisses, ad
facta tua libera pertinet: siue ceterum hanc
omissionem actu determinaueris libere, siue
eam saltem obligationi conformiter per liber-
tatem determinare potuisses.

§. 20.

Quoniam obligatio est necessitas moralis,
quae ex repraesentatione boni vel mali oritur
§. 12; medium constituendi obligationem et
legem in eo generatim consistit, vt cum actio-
ne alicuius libere perpetranda connectatur
confectarium aliquod bonum vel malum, illud-
que ei, cui imponenda est obligatio, propo-
natur seu repraesentetur. Ita enim fiet, vt neces-
sitetur moraliter, conformiter proposito con-
fectario actionem liberam dirigere: proposito
scilicet confectione vel bono, quod sperat, vel
malo, quod metuit. Eatenus admitti potest,
*medium obligandi omne in spe vel metu. pro-
posito consistere.*

Speciatim vero 1) *obligatio adfirmatiua* efficitur, nectendo confectionarium vel bonum cum commissione actionis tantum, vel malum cum eius omissione tantum, *disiunctiue*; vel bonum cum commissione et malum cum omissione actionis simul, *copulatiue*: 2) *obligatio negatiua* nectendo confectionarium vel bonum cum omissione tantum, vel malum cum commissione actionis tantum, *disiunctiue*; vel vtrumque simul, *copulatiue*.

§. 21.

Quo plura bona vel mala confectionaria, quo maiora (grauiora) singula, quo magis copulative bona et mala cum vtraque actionum oppositarum sunt connexa, quo arctius sunt connexa, seu quo difficilius ab actione ipsa se iungi possunt, quo magis cognita agenti; eo *maior* (fortior) est *obligatio* et *lex*. Vnde ex aduerso, *quae fit lex et obligatio minor* (debilior) perspicitur.

§. 22.

§. 22.

Si te pono tamquam hominem vsu intellectus pollentem: negare nequis, te non tantummodo ob libertatem mentis tuae obligationis esse capacem, sed etiam actu per ipsam naturam tuam humanam obligari in pluribus actionibus tuis liberis, in iis scilicet, ex quibus nascitura tibi confectaria bona vel mala praevidere potes §. 11. et 12. Ergo *existit obligatio aliqua* tibi incumbens.

§. 23.

Quum porro sine vero bono, quod quis sibi repraesentat tamquam finem mediante actione sua libera obtinendum, non detur obligatio §. 15: consequens est, ut omnis obligationis, quae in hominem cadere potest, 1) *principium fiendi* (existentiae) sit *verum bonum*, tale nimirum, quale ad producendam obligationem requiri diximus §. 12; 2) *principium cognoscendi* (si illud tamquam propositio concipitur, quale principium cognoscendi vocare *obiectivum* et

complexum solent), sit haec propositio: *perfice te*. Scilicet per ipsam naturam nostram obligamur ad bonum appetendum et malum averfandum, et ipsa natura nostra obstat, quo minus aliter obligari possimus. Imperatius vero in disciplinis practicis significat hominem obligari.

Itaque *perfice te*, est propositio obligatoria, est lex, immo omnium obligationum et legum, quibus homo subesse potest, *principium cognoscendi generale et primum*, et summa atque *centrum* quasi et *focus* earundem.

§. 24.

PERFICETE: ergo quaere bona, fuge mala §. 5; adhibe remedia, remoue impedimenta perfectionis tuae §. 18; conserua perfectiones tuas singulas et omnes, conserua te. Quaere *bona tum interna*, animae tuae, tum *externa* corporis atque status externi. Viue couenienter naturae tuae (*humanas*, quae non animalis tantum, sed et rationalis est), viue couenienter instinctibus naturalibus, ratione directis; viue

ue vitam humanam hoc est, rectae rationi congruam.

Perfice te, quantum potes §. 14: ergo bonorum sibi oppositorum, ita ut ambo obtineri nequeant, quaere melius, intensius, extensius et protensius tale, quaere prae ceteris bonis optimum; malorum sibi vere oppositorum fuge peius, et prae ceteris pessimum; auge, amplifica, corrobora perfectiones tuas, bona interna et externa. Quaere FELICITATEM tuam, hoc est perfectionum tibi conuenientium complexionem, tum INTERNAM (beatitudinem), animae tuae; tum EXTERNAM (prosperitatem), corporis et status tui externi; fuge, quae perfectiones tuas imminuere, extenuare et debilitare possunt: fuge *insollicitatem* tuam, tum *internam*, tum *externam* (miseriam).

Quaere melius: ergo praefere bonum maius minori, et inuersa vice malum minus maiori, hoc est obtentionem boni maioris obtentioni boni minoris, et euitationem mali maioris euitationi

tationi mali minoris; praefer bonum positivum maius bono negatio minori et bonum negativum maius bono positivo minori, hoc est praefer obtentionem boni, quod maiorem tibi tribuit perfectionem euitationi mali, quod minorem perfectionem tibi aufert, boni scilicet, cuius perfectio, quae eo obtento in te ponitur, maior est ea perfectione, quae ex malo inflicto in te remouetur, et sic etiam vice versa.

§. 25.

Qui obligationi et legi, cui subest, agit conformiter, is OBLIGATIONI suae et LEGI SATISFACIT, LEGEM SERVAT. Si pluribus legibus in casu emergente simul satisfieri nequit, adest LEGVM COLLISIO (antinomia, legum pugna, conflictus), impossibilitas seruandi simul plures leges. Quamobrem quo hoc casu alteri legi satisfiat, necesse est, vt altera non seruetur. Qui legem cum alia lege pugnantem non seruat, EXCIPIIT ab illa lege, et ea legum pugnantium, cui satisfaciendum, CEDEVINCCERE; altera, a qua excipiendum, CEDE

RE

RE ipsi dicitur. *Existente itaque legum collisione, ut exceptio ab alterutra fiat, necesse est.* Et quum obligemur ad nos perficiendos quantum possumus, et hinc ad praefendum melius §. 24; consequens est, ut in collisione legum et obligationum vincat fortior, et ipsi cedat debiliior lex et obligatio §. 21. *Quaere melius: ergo in collisione legum serva fortioiorem et excipe a debiliiori seu praefere fortioiorem debiliiori, quae propositio est lex generalis exceptionis in collisione obligationum et legum fortioiis cum debiliiori, et dici solet lex perfectiua.*

§. 26.

Actio libera si refertur ad certum legum genus, vel alicui earundem vel nulli est contraria: illa ACTIO vocatur (quoad datum scilicet legum genus) ILLICITA, haec LICITA. Porro actio libera vel a nulla vel ab aliqua harum legum est determinata: illa dicitur ACTIO INDIFFERENS, haec OBLIGATORIA. Denique ACTIO obligatoria vel PRAECEPTA est vel PROHIBITA, prouti vel ad

B 5 commit-

committendum vel ad omittendum est determinata. Vnde liquet, 1) *omnem actionem non indifferentem esse obligatoriam*, 2) *actionem indifferentem licitam esse seu committatur seu omittatur*: contra vero ea *actionem obligatoriam eam, quae licite committitur, omitti illicite; quae omittitur licite, illicite committi*. Actio legi certi generis conformis, quatenus ad eam tali legi conformandam obligamur, vocatur **ACTIO DEBITA**. Actio legi certi generis omnimode seu in omnibus determinationibus a lege requisitis conformis, est **ACTIO RECTA**, non ita conformis, **MINVS RECTA** in data nempe legum sphaera.

CAPVT III

DE

IMPVTATIONE.

§. 27.

Si cui ex certo facto suo libero nascitur con-
fectarium bonum vel malum, quod sibi ex
eo existurum praeuidere physice potuit: libero
eius arbitrio tribuendum est et factum: tale et eius-
dem confectarium, indeque is agens vocatur
et facti et confectarii talis CAUSSA LIBERA
seu AVCTOR; e auctor vero talis confectarii il-
lud MERERI (eo dignus esse) dicitur, ipsum-
que confectarium eiusmodi MERITVM voca-
tur, speciatimque PRAEMIUM, si confectari-
um est bonum, et POENA, si malum est.

§. 28.

Iudicium, quo auctori facti eius meritum
attribuitur, est IMPVTATIO, quae igitur
consistit in eo actu, quo quis ob certum factum
praemium vel poenam mereri indicatur. *Im-
putatio* itaque datur vel *in praemium* vel *in
poenam*

poenam §. 27: estque IMPVTATIO EFFICAX si iudicium quo imputatur, cum actuali collatione praemii vel poenae est copulatum; sin minus, INEFFICAX.

§. 29.

Quoniam meritum complectitur confectionem bonum vel malum, quod ex suo facto sibi enasciturum praevidere potuit agens §. 27, consequenter quod cum actione sua libera tamquam motuum connexum fuit §. 20, adeoque meritum supponit obligationem et legem §. 22; *imputatio omnis elicitur ex facto et lege*, ideoque consistit in applicatione legis ad factum, hoc est in conclusione deducta ex facto tamquam praemissa minori et lege tamquam praemissa maiori. Hinc IMPVTABILE est FACTVM, quod alicui tribui tamquam auctori et simul sub certa lege subsumi potest, atque in hac facti alicuius affectione consistit eius *imputabilitas* (imputatiuitas).

* Itaque imputatio abstractione logica in duo actus, duo iudicia affirmatiua dispesci potest: alterum, quo alicui tribuitur factum aliquod liberum,

berum, quo quis facti cuiusdam auctor affirmatur; alterum, quo ipsi tribuitur meritum facti sui, seu consecrarium a lege quadam cum tali facto libero copulatum. Iudicium prius *imputationem facti*, posterius *imputationem iuris* (legis) appellare solent.

§. 30.

Quum igitur in omni imputatione ratiocinium contineatur §. *praec.*: consequitur, vt ad imputationem veri nominis eadem requirantur, quae ad verum syllogismum sunt necessaria; ideoque requiratur, vt syllogismus imputatorius sit verus tum quoad materiam seu principia, tum etiam quoad formam seu modum concludendi.

§. 31.

Materia ratiocinii imputatorii consistit 1) in *facto libero*, vnde efficitur huius syllogismi propositio minor. Factum hocce quo fit verum, requiritur, vt a) aliquid *factum* sit siue commissiue siue omissiue §. 7; b) *ab eo, cui attribuitur*, vnde *fortuita*, quae mero casu fiunt, et *facta aliena*, qua talia, *non sunt imputabilia*;

putabilia; c) tamquam *auctore* et *caussa libera*, vel *efficienti*, facti commissiui, vel *deficienti*, facti omissiui §. 7.

Quum igitur solae actiones liberae sint imputabiles, et ad easdem solas detur obligatio §. 14, sequitur, ut *ad quae et in quantum quis obligari nequit, ea et in tantum ipsi imputari non possint.*

Possunt vero et plures simul esse alicuius facti auctor, quorum hinc singulus est *concaussa* facti *libera*. Pertinent huc, quicumque ad factum alterius *concurrunt*, hoc est qui suo facto libero ad actualitatem illius aliquid conferunt. Fieri itaque potest, ut *factum alienum, ad quod tu concurris, tibi etiam imputetur*. Particeps facti est particeps imputationis ceteris paribus.

§. 32.

Materia ratiocinii imparatorii consistit 2) in *lege*, unde nascitur syllogismi imparatorii propositio maior. Lex itaque vera adsit necesse est, ut ad factum quoddam applicari, consequenter ut vere aliquid imputari possit. Quamobrem a) *deficiente lege deficit facti imputatiuitas*

putatiuitas §. 29, et b) pro diuerso legum genere idem factum tum magis aut minus imputabile, tum imputabile aut non imputabile, denique imputabile in poenam vel in praemium esse potest.

§. 33.

Forma syllogismi imputatorii requirit, ut datum factum sit casus datae legis, id est, ut contineatur sub lege tamquam propositio inferior sub propositione sua superiori, ideoque ut legi subsit tum quoad praedicatum, factum; tum quoad subiectum, auctorem facti.

Quamobrem, si quid horum requisitorum, vel quoad materiam vel quoad formam, in ratiocinio imputatorio deficit, corruere veritas imputationis intelligitur, vti corrui omne ratiocinium, quod paralogismum continet vel sophisma.

Quicumque igitur recte imputare vult, eum sufficienter cognoscere oportet a) factum, b) personam facientem, c) illius ab huius libero arbitrio dependentiam, d) legem, e) facti et personae ab ea lege dependentiam.

§. 34.

§. 34.

Actio obligationi et legi quomodocumque contraria dicitur *latiori significato* VIOLATIO OBLIGATIONIS ET LEGIS, et TRANSGRESSIO LEGIS (anomia). Quamobrem omnis legis transgressio ponat factum minus rectum necesse est §. 26, ideoque tale factum, in quo defectus quidam rectitudinis, qualis demuncumque ille sit, deprehenditur. Enimvero talem rectitudinis defectum agens supplere vel potuit physice vel non potuit, prior DEFECTVS rectitudinis facti dicitur VINCI-BILIS (physice), posterior INVINCIBILIS. Quum inuincibilis rectitudinis facti defectus imputari nequeat §. 14; *is tantummodo defectus rectitudinis, qui est vincibilis, erit imputabilis*, in poenam scilicet.

§. 35.

Defectus rectitudinis facti imputabilis vocatur REATVS (culpa *latus*), atque inde tum *transgressio legis* et *violatio obligationis* diuiditur in *culpabilem* (inexcusabilem, transgressionem legis et violationem obligationis *strictius* dictam),

dictam), atque in *inculpabilem* (inculpata, excusabilem); tum et ipsum *factum minus re-
ctum* in *culpabile* et *inculpabile* dispescitur. Quare non nisi ea legis transgressio et violatio obligationis, quae est culpabilis, imputari in poenam potest. Vnde etiam intelligitur, *imputabile in poenam non esse nisi id, cuius contrarium facere et debuit* (obligatus est) *et potuit* (physice) *agens*; quatenus vero et in quantum contrarium facere aliquis debuit et potuit, eatenus et in tantum factum eius minus rectum ipsi in poenam recte imputari potest.

§. 36.

Reatus cum animo violandi legem coniunctus, hoc est cuius agens in agendo sibi est conscius, *DOLVS* (dolus malus) vocatur, cuius autem ita conscius non est, *CVLPA* frictiua. Hinc etiam *transgressio legis et obligationis violatio*, ea quae *culpabilis* et imputabilis est, vel *dolosa* est vel *culposa*; et *factum*, cui reatus inest, vel *dolosum* vel *culposum* est; atque ideo ipse *agens* legis transgressor, in reatu constitutus seu *reus*, vel *dolosus* vel *culposus* appellatur.

pellatur. *Dolosus* violat legem *sciens* et *volens*, quatenus nempe illam distincte cognoscere censendus est §. 16. *not*; *culposus* *haud* *aeque*; sed quamvis in ipso actu inscius sit sui reatus; tamen *sufficit ad culpam tuam, id non nosse, quod nosse et potueras* et debueras §. *praec.* Dolus ex naevo voluntatis exoritur, culpa ex defectu intellectus potissimum, hinc *maior est reatus dolosi, quam culposi.*

§. 37.

Doli maior gradus est, qui cum proposito directo violandi legem est coniunctus. Ad culpam referenda ignorantia, (error quae ignorantiam duplicatam continet), et reliqui intellectus humani defectus, quos superare agens potuit et debuit: quos vero defectus superare vel non potuit vel non obligatur, ii culpa vacant §. 35. Illa igitur ignorantia ignorantia nocet, hoc est in poenam imputari potest; haec minus. Vnde liquet, quatenus 1) ignorantiae et errori, tum facti tum legis (iuris), 2) **ACTI-ONIBVS EX IGNORANTIA**, quae quis non egisset,

egisset, nisi aliquid ignorasset, (quo et actiones ex errore referendae) culpa et imputatiuitas insit.

§. 38.

Quoniam lex praeceptiua non obligat, nisi quatenus vires sufficiant, et occasio agendi datur §. 19; *impotentia agendi et defectus occasiois, qua tales, poenae non subsunt.* Et quia lex praeceptiua obligat ad usum facultatum (virium) nostrarum legi conformem, quantum possumus; hoc casu *non-usus facultatum nostrarum, quibus uti potueramus, modo voluissimus, vel non tantus usus, quantus per nos steterat, multo magis usus earundem in contrarium, in poenam est imputabilis.* Vnus facultatum nostrarum in iis, seu commissio eorum, quae certo fine facienda sunt, dicitur **DILIGENTIA**; omisio culposa diligentiae *debitae*, h. e. ad quam quis obligatur, **NEGLIGENTIA**; *usus facultatum legi contrarius est earundem ABVSVS.* Quamobrem omnis *negligentia*, et omnis *abusus virium, qui vitari poterat, in*

C 2

poenam

poenam est imputabilis. Non - vsus virium, vsus earundem debito minor et abusus, mox ad culpam, mox ad dolum pertinere potest.

§. 39.

Generatim actiones legi contrariae, non nisi quatenus sunt liberae, in poenam imputari possunt §. 27. Ergo *nec ommissio eius, quod lex praecipit, nisi libera; nec commissio eius, quod lex prohibet, nisi libera est imputabilis.* Quum vero plures reperiantur actiones hominum, quae immediate quidem et per se spectatae non sint liberae, mediate vero et per indirectum omnino ad liberas pertineant §. 9; negari nequit, *dari actiones per se non liberas, quae tamen sunt imputabiles.* Huc pertinet *omissio actionis praeceptae ex agendi impotentia culpa contracta.* Atque inde decisio petenda, quatenus actiones *ebrii, dormientis, aegroti, iracundi, aut alio adfectu perturbati,* vel ex *habitu et consuetudine* agentis peractae imputationi sint obnoxiae.

§. 40.

§. 40.

ACTIO INVITA est cuius oppositum agere agens maluisset, nisi aliquod malum inde emergens metuisset. Ad actiones inuitas pertinent, quae quis metu ab altero incusso permotus agit. Quum actio inuita sit actio voluntatis et hinc libera §. 9, *si quid contra legem admittitur, inuite licet, tamen in poenam est imputabile.*

§. 41.

Quoniam tum leges §. 21, tum actiones liberae, tum denique conuenientia actionum cum lege pariter atque anomia gradus admittunt; sequitur, vt etiam *factorum imputatiuitas multiplices gradus admittat*, ideoque *alterius facti maior, alterius minor sit imputatiuitas*. Factum dolosum maiorem in poenam est imputabile quam factum culposum, ceteris paribus §. 36.

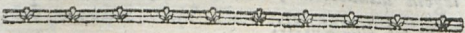
§. 42.

Posita lege ponitur 1) obligatio ad actionem aliquam liberam certo modo dirigendam

C 3

§. 13.

§. 13, 2) imputatiuitas facti, quod secundum legem vel culpabiliter contra legem directum est §. 29. Hinc duplex cuiilibet legi tribui potest *virtus* seu vis, 1) *obligandi* sub spe boni vel metu mali confectarii, 2) *imputandi*, attribuendo illud bonum vel malum confectarium, quod cum tali facto per legem copulatum est.

CAPVT IV.

DE

OBLIGATIONE MORALI.

§. 43.

Obligatio hominis ad agendum conformiter voluntati diuinae, est OBLIGATIO hominis MORALIS (obligatio conscientiae), atque hinc propositio, talem obligationem enuncians LEX MORALIS (*strictius* §. 13, et in nostra tractatione *simpli-*
citer) dicitur. Quamobrem omnis lex moralis agit de attemperandis ad voluntatem diuinam acti-
onibus

bus nostris liberis, continet voluntatem Dei circa ea, quae ab homine committenda vel omittenda sunt, est norma actionum liberarum, ad quam Deus nos obligat §. 12. not.; hinc continet obligationem, cuius auctor est Deus, vnde leges morales etiam dicuntur *leges diuinae*.

§. 44.

Quidquid propter diuinam voluntatem (ob legem diuinam, seu in hunc finem, quo obligationi nostrae erga Diuinum Numen satisfiat), vt libere agamus, est impossibile aut possibile aut necessarium; illud vocatur *moraliter impossibile, moraliter possibile, moraliter necessarium* (strictius §. II. et in sphaera legum moralium *simpliciter*). Itaque per leges morales actiones humanae aliae moraliter impossibiles euadunt, aliae moraliter possibiles aliae moraliter necessariae. Facultas hominis physica, quatenus nulli legi morali contraria est, est eius **FACULTAS MORALIS**, et vno verbo **IVS** appellatur (in sphaera nempe legum mo-

ralium, alias ius morale), vocabulo *iuris* sumto *obiectivus* hoc est pro affectione personae. Quae ergo lege quadam morali conceditur agendi facultas, ea ius est.

§. 45.

Quum 1) ad eius, quod moraliter impossibile est, oppositum obligemur §. 44; patet, nos ad id, quod moraliter est impossibile, non moraliter obligari, ergo non obligari moraliter ultra posse tam physice §. 14. quam moraliter, nec consequenter obligari, nisi quantum possumus et physice et moraliter, seu quod idem est, eatenus dumtaxat obligari, quatenus non obstat impedimentum physicum nec morale. Vocatur vero IMPEDIMENTVM MORALE, quo posito obtentio finis fit moraliter impossibilis. Quum porro 2) id, quod est necessarium, non possit non esse possibile; sequitur ut, ad quamcumque actionem ponitur moralis obligatio, ad eandem etiam competat facultas moralis et ius morale §. 44. Denique 3) quum posita obligatione ad aliquid ponatur

C. IV. DE OBLIGATIONE MORALI. 4^R

ponatur etiam obligatio ad eius connexa §. 18, et posita obligatione morali ad aliquid, ponatur ad idem facultas moralis; clarum est ei, qui moraliter obligatur ad finem aliquem, competere simul facultatem moralem in ea, quae ad hunc finem consequendum requiruntur, seu in ea, sine quibus obligationi suae satisfacere nequit, ideoque facultatem moralem, adhibendi eius media et remouendi impedimenta, quatenus haec per se et absolute considerantur.

§. 46.

Actiones humanae ad leges morales relatae sunt vel illicitae vel licitae §. 26, atque ideo, quatenus nempe positae legibus diuinis tales sunt, nominantur *actiones moraliter illicitae, moraliter licitae*. Hinc simul patet, quatenam actiones humanae positae legibus diuinis seu in sphaera legum moralium sint indifferentes, obligatoriae, praeceptae, prohibitae, debitae, rectae, minus rectae, imputabiles, culpabiles, inculpabiles, culposae, dolosae; et cur dicantur *actiones MORALITER indiffe-*

ventes, obligatoriae, praeceptae cet.; item quid in hac sphaera reatus, imputatio, imputatiuitas; et cur vocetur *MORALIS reatus, imputatio* cet. Possumus tamen in tractatione disciplinae legum moralium his terminis simpliciter et sine addito *re moraliter* et *morale* vi.

§. 47.

Actio a lege quadam morali determinata hoc est moraliter obligatoria, seu quae non est moraliter indifferens, vocatur *ACTIO MORALIS*. Vnde liquet *MORALITATEM ACTIONIS* consistere in ea eius determinatione, vi cuius a lege diuina vel praecipitur vel prohibetur §. 26. Actio moraliter debita vocatur *OFFICIUM MORALE*.

Violatio culpabilis obligationis moralis, seu transgressio culpabilis legis diuinae, siue reatus moralis *PECCATUM* est, et dicitur etiam *ACTIO MORALITER MALA* (praua); *ACTIO* contra moraliter recta vocatur *MORALITER BONA*.

Habi-

Habitus vero hominis, atque speciatim promptitudo eius intensior in componendis ad voluntatem diuinam actionibus suis, est eius **VIRTUS** (moralis). Virtus itaque sine *custodia legum* (habitu seruandi leges) moralium non datur. Virtus alicuius, quatenus de ea aliis constat, est eius **PROBITAS**. Defectus virtutis in homine culpabilis est eius **VITIOSITAS** (moralis), et omnis habitus eius diuinae voluntati contrarius **VITIUM** (morale). Vitium itaque quodlibet *neglectum* seu contemptum *legum* (habitum violandi leges) moralium complectitur.

§. 48.

Ex his, quae dicta sunt, liquet, 1) *quid quid ab homine libere agitur, id omne in relatione ad leges diuinas esse vel moraliter debitum, vel moraliter illicitum vel moraliter indifferens*; 2) actiones moraliter illicitas, moraliter prohibitas, peccata, actiones moraliter malas, culposas, dolosas, vitiositatem, vitium omne et neglectum legum moralium *pertinere*

vere ad ea, quae sunt moraliter impossibilia,
 3) actiones moraliter praeceptas, moraliter
 debitas, officia moralia, actiones moraliter rectas
 seu moraliter bonas, virtutem et custodiam le-
 gum moralium pertinere *ad moraliter ne-*
cessaria, 4) eademque omnia vna cum actio-
 nibus moraliter licitis et moraliter indifferen-
 tibus referenda esse *ad moraliter possibilia* §.
 44. 5) *inter actiones moraliter illicitas et mora-*
liter licitas nihil medii interstare, aut *inter acti-*
ones moraliter malas et moraliter bonas plura
esse interiecta, 6) *omnem actionum huma-*
narum moralitatem esse ex lege diuina et
 ex voluntate summi Numenis (quae inde vo-
 cari solet *moralitas obiectiua*), consequenter nul-
 lam dari, remota lege diuina, actionum nostra-
 rum moralitatem, ideoque antecedenter ad
 voluntatem Dei nullam hominis actionem di-
 ci posse vel bonam moraliter vel moraliter
 malam, Sed praestat, reliqua de obligatione
 morali insequenti capite pertractare.

CAPVT V.

DE

OBLIGATIONE
NATVRALI.

§. 49.

Obligatio moralis, quam homo ex principiis philosophicis cognoscere potest, vocatur OBLIGATIONE NATVRALIS. Quare quum ad principia philosophica pertineat rerum natura, essentia, primus conceptus, immo in vniuersum omne id, ad cuius cognitionem ope solius rationis peruenire possumus; consequens est, vt ea moralis obligatio omnis sit naturalis, quam homo ex essentia et natura sua, ex notione de Deo philosophica, ex naturali rerum huius vniuersi indole, ex primo conceptu actionum humanarum cognoscere, colligere, demonstrare; quam sine reuelatione Diuini Numinis (speciali nimirum conf. §. 64. not.), sine

sine fide intelligere potest; atque ad quam perspiciendam sola ratio seu lumen rectae rationis sufficit.

OBLIGATIO MORALIS, quae naturali opponitur, POSITIVA dicitur, qualis igitur est omnis, quam homo ex principiis philosophicis, quam sine speciali Dei reuelatione, quam solo rationis lumine cognoscere non valet.

Generaliori significatu OBLIGATIO NATVRALIS, si ad solum vocabuli: *naturalis*, etymon attenderis, vocari potest, immo a WOLFIO aliisque actu vocatur ea obligatio omnis, quae ex principiis philosophicis est intelligibilis, siue illa sit moralis seu minus, vnde et *leges naturales* et omnis Iuris Naturalis significatus in ambitum vastissimum extenditur. Sed quantum ista notio a scopo huius disciplinae, qui meras prudentiae philosophicae regulas excludit, aberret, subsequentibus intellectis facile erit ad animaduertendum.

§. 50.

Ex hac obligationis naturalis notione colligimus, LEGES NATVRALES consistere in propo-

C. V. DE OBLIGATIONE NATVRALI. 47

propositionibus obligationem naturalem enunciantibus §. 13. Ergo lex naturalis est lex moralis seu diuina, ex principiis philosophicis cognoscibilis, est propositio, secundum quam ob voluntatem diuinam, quatenus eam sola ratione cognoscere possumus, actiones nostras dirigere obligamur §. 43. et 49.

Leges diuinae, quae non sunt naturales, appellantur LEGES DIVINAE POSITIVAE, quae igitur comprehendunt tales leges morales, quarum obligationem homo ex speciali demum Dei reuelatione cognoscere potest.

§. 51.

Scientia legum naturalium appellatur IUS NATVRALE (naturae) *latius et obiectiue* sumtum, frequenter tamen etiam denotat ipsas leges naturales in complexu sumtas. Quoniam igitur in Iure Naturali ex principiis philosophicis deducuntur aliae veritates vniuersales, haec scientia est *pars philosophiae*; et quoniam in stabiliendis actionum liberarum regulis occupatur, est *pars philosophiae practicae*, *speciatimque*,

ciatimque, vt ab aliis philosophiæ practicae disciplinis distinguatur, vocari sœuit PHILOSOPHIA MORALIS. Cui quidem disciplinae opponitur *Theologia positiua* (reuelata) *moralis* et speciatim *Theologia moralis Christiana*, quippe quae denotant legum diuinarum positiuarum scientias.

§. 52.

Existit DEVS, vniuersi huius conditor, consequenter etiam hominum creator et conseruator, ex cuius voluntate et nutu, quaecumque sunt, pendent omnia, pendetque inde etiam hominis cuiuslibet existentia, duratio, felicitas et infelicitas; Ens sapientissimum, sanctissimum, benignissimum, omniscium omnipotensque. Ex quibus quidem *Theologiae philosophicae* (naturalis) principiis, vterius ratiocinando intelligere, quantum sufficit, possumus,

1) *Deum* tamquam *Ens sapientissimum*, quatenus nobis facultatem dedit cognoscendi, quid a nobis fieri vel non fieri velit, simulque facultatem,

tatem, pro libero nostro arbitrio ipsius voluntati conuenienter aequae ac disconuenienter agendi; hunc sibi in condendis nobis constituisse finem necessario, vt nos, non quidem machinarum instar physica quadam necessitate acti, sed tamquam auctores factorum nostrorum, pro libero nostro arbitrio voluntati suae conformiter ageremus, atque vt actiones liberas, quantum possimus, omnes ad Eius voluntatem summam componeremus, consequenter vt moraliter bene ageremus et moraliter male haud ageremus;

2) *Deum* qua *Ens sanctissimum* non posse non punire actiones nostras moraliter malas; ex aduerso autem

3) *Deum* qua *Ens benignissimum*, qui nos creauit, vt fiamus felices, non posse non remunerari actiones nostras moraliter bonas;

4) Eundemque tamquam *Ens omniscium* nihil omnino ignorare eorum, quae moraliter bene a nobis aut praeue fuerint facta; et denique

D

5)

5) qua *Ens omnipotens* nihil non posse phyfice, vt, quemadmodum benignitati, ita quoque fancititati fuae fibiquemetipfi fatisfiat in poenis aequae ac praemiis pro actionum noftrarum merito nobis distribuendis.

§. 53.

Inde autem primo *generatim* confequitur, vt, quatenus diuini Numinis voluntatem circa actiones noftras liberas cognofcere poffumus, eatenus moraliter obligemur ad eandem explendam. Atque eatenus *exiftit obligatio* hominum *moralis*.

§. 54.

Porro autem exinde *fpcciatim* et hoc intelligitur, quod, quatenus Dei voluntatem circa noftras actiones liberas ex principiis philofophicis, ex ipfa natura, citra fpccialem Dei reuelationem, folo rationis lumine fufficienter cognofcere poffumus, eatenus naturaliter obligemur, ad agendum conformiter diuinae voluntati. Atque ideo *exiftit quaedam obligatio* homi-

hominum *naturalis*, et *lex naturalis*. talis quidem, vnde si ratiocinando descendamus ad conclusiones, plures eliciuntur obligationes et leges speciales, quarum complexus et scientia efficiet Ius Naturale latius dictum §. 51. Quamobrem *existit Ius Naturae*, ponendum quippe posita naturali hominum obligatione ad agendum, quod diuinae voluntati est consentaneum.

§. 55.

Quin *leges morales* omnes, ideoque etiam leges naturales *praemiis* atque *poenis diuinis armatae sint*, dubitare non possumus §. 52: immo si fingeres eas praemiis et poenis destitutas, ipsam legum moralium existentiam submoueres; quum sine bono vel malo confectario proposito nulla omnino detur obligatio, nec consequenter vlla lex existat §. 12. 13.

* Itaque in eorum sententiam concedere non possumus, qui leges naturales vnice ob diuinam circa actiones nostras liberas voluntatem, remoto omni respectu seu praemii seu poenae, quae nos ex observantia vel transgressi-

gressione harum legum manent, existere contendunt. Qui tales sibi leges mente concipiunt, non satis ad hominis naturam animaduertunt, ita comparatam, vt, nisi per bona aut mala consecutaria obligari nequeat. Accidit his, quod obiicitur iis, qui *amore* hominis erga Deum postulant *purum*, vt homini imponant obligationem, qualem per naturam suam recipere non potest. Adeo verum est quod cecinit vates:

--- quis enim virtutem amplectitur ipsam
praemia si demas. IUVENAL.

§. 56.

Quoniam ea praemia, quibus Diuinum Numen actiones hominum moraliter bonas remunerat, pariter atque poenae illae, quibus in malas actiones animaduertit, non possunt non esse diuinis attributis consentaneae: clarum est, generatim *praemia* haec esse *maxima*, quibus nulla alia ex opposita actione aliunde speranda possunt esse aequalia, multo minus maiora; *poenas* itidem esse *maximas*, quibus nullae aliunde metuendae aequales; vtrasque simul cum actionibus moralibus *nexus*
indisso-

indissolubili coniunctas, vt nemo scilicet mortalium talia confectionaria talibus actionibus confectionaria ab istis seiuungere possit; hinc *certissimas*, de quarum existentia, quatenus actionum nostrarum moralium sunt confectionaria, conuicti esse possumus, *praemiaque* ideo *aufferri nescia* et *poenas ineuitabiles*, a quibus neque agens se ipse, neque alius quisque agentem liberare potest §. 52.

§. 57.

Atque his stabilitis obscurum esse nequit, *obligationem moralem reliquis obligationibus* quibuscumque esse *fortiorem, omniumque*, quae cogitari possunt, *fortissimam*, cui consequenter in collisione ceterae omnes tamquam debiliores cedere debent, ipsa vero sola semper vincat §. 21. 25. Quare *obligationes reliquae omnes admittunt exceptionem in consuetu cum obligatione morali*, hoc est eo casu, *si obligatio moralis obstiterit*, seu si adsit *impedimentum morale* §. 45. Ideoque in *obligatione morali vnicè deprehenditur PUNCTVM MORALE*

LE, ea obligationis determinatio, quae omnem exceptionem excludit, quum contra *reliquas obligationes admittant exceptionem* quamdam ipsarum essentiae conformem seu habeant LATITVDINEM MORALEM (restrictionem tacitam, limitationem essentialem).

§. 58.

Principium fendi omnis obligationis moralis est *voluntas Dei circa certam actionum nostrarum liberarum directionem* §. 23. et 43, speciatimque obligationis naturalis: *quatenus hanc Eius voluntatem sola ratione cognoscere* valemus §. 49.

Principium cognoscendi (complexum) omnis obligationis moralis est: *ad voluntatem diuinam actiones tuas liberas compone* §. 23. et 43, speciatimque obligationis naturalis: *quatenus hanc Dei voluntatem ratione cognoscere potes*. Atque ideo haec propositio obligationum et legum naturalium est *principium generale et primum*, earumque focus et centrum §. 23.

§. 59.

§. 59.

Quum id, ex quo aliud cognoscere possumus, quatenus non tamquam propositio concipitur, vocetur eius *principium cognoscendi incomplexum* (fons cognitionis); sequitur, ut *quidquid rerum ita comparatum, ut ex eius natura aliquid eorum, quae Deus a nobis fieri velit vel nolit, colligere possimus, illud pertineat ad principia cognoscendi obligationes naturales* incomplexa, atque ut horum principiorum partialium summa, ergo eatenus *natura* in vniuersum spectata, *constituat principium cognoscendi totale, fontemque cognitionis* legum naturalium atque Iuris Naturalis *vniuersalem.*

§. 60.

VOLVNTATI DIVINAE AGE CONFORMITER §. 58, QVANTVM POTES §. 14. ob felicitatem tuam et hinc generalius in tui perfectionem §. 52. Ergo viue conuenienter perfectionibus, attributis, finibus, gloriae Dei, finibus (Dei respectu) rerum, perfectionibus rerum.

D 4

Glori-

Gloriam Dei illustra, perfice omnia, quae optimum vniuersi, optimum mundi moralis, optimum generis humani, optimum tibi, perfice te, conserua te. Age actiones liberas quae cum mere naturalibus per easdem rationes finales determinantur.

Perfice te non tantum vt *finem*, sed etiam vt *medium finium diuinorum*. Quaere perfectionem et conseruationem tui, subordinatam voluntati diuinae §. 57.

Ama Deum, ergo ama te ipsum, ama alios.

* Duplici itaque relationum nexu inter se colligantur perfectio et obligatio nostra naturalis. Pro diuerso enim respectu *perfectio nostra* est tum *ratio obligationis* nostrae naturalis, quippe alias obligatio nostra esset impossibilis §. 12 et 7. 54. not.; tum simul etiam eiusdem *rationatum*, quippe ad fines diuinos omnino etiam referenda est ipsa nostra perfectio et felicitas.

§. 61.

Iam facile est intellectu, quanam *actiones* positae legibus naturalibus seu in *sphaera Iuris*
Na-

Naturalis sunt *moraliter impossibiles, possibiles, necessariae*; porro quatenam *actiones* sunt NATVRALITER *illicitae, licitae, debitae, praecipuae, prohibitae, obligatoriae, moraliter bonae, moraliter malae et pravae, morales, moraliter indifferentes* §. 46; denique quid sit in hac sphaera *facultas moralis* §. 44, quid *ius naturale* subiective sumtum, *peccatum naturale, officium naturale* et *virtus naturalis* §. 47. Competit igitur naturale ius in ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit §. 45.

§. 62.

Officia hominis *moralia* pro differentia obiecti diuersa sunt: siquidem vel propius Deum respiciunt, vel semetipsum vel alia entia quaelibet, potissimum alios homines; atque hinc discescuntur officia moralia etiam naturalia, in *officia erga Deum* (immediata), *officia erga semetipsum* et *officia erga alia*, speciatim *erga alios homines*.

§. 63.

Ratio, vnde factum, vt legibus diuinis in complexu suntis, speciatimque etiam Philo-

D 5

sophiae

sophiae Morali vniuersae nomen *Iuris* imperitum fuerit, ex earundem cum legibus nostris ciuilibus, quarum complexionem *Ius* vocamus, similitudine potest commonstrari. Hae leges nimirum auctorem habent *superiorem* nostrum, et sub *metu poenae* ab ipso constitutae nos obligant seu *sanctione poenali* munitae sunt; atque id genus *leges* vocari *LEGES sensu iuridico* tales seu *IURIDICAE*, ipseque superior, qua talium legum auctor, hoc est obligationis earundem auctor, *LEGISLATOR* appellari solet. Vocatur vero aliquis *superior* quatenus alter est ipsius subditus, *subditorum* autem nomen eis, qui actiones suas omnes ad voluntatem alterius componere obligantur, nemo potest non tribuere.

Quum igitur 1) quilibet mortalium sit subditus Dei §. 53. 60, atque ideo summum Numen vniuersi generis humani sit superior, et 2) actiones hominum moraliter malas legumque diuinarum violatores maneat indubitanter poenae maximae §. 56; patet, hanc inter leges

leges nostras ciuiles diuinasque intercedere conuenientiam, vt vtraeque consistant in propositionibus, ad quas ob voluntatem superioris nostri componere actiones nostras liberas sub metu poenae ab ipso constitutae obligamur; patetque ideo, *leges diuinas omnes esse leges sensu iuridico tales*; atque, quum talium legum eiusdem generis complexionem *Ius* appellitemus, legibus diuinis in complexu sumtis, quum posituis tum naturalibus, consequenter etiam philosophiae morali seu Iuri Naturali merito *Iuris* nomen sit tribuendum.

Atque ita simul ratio constat, cur *Ius Naturale* dicatur *Ius Diuinum*, et opponatur *Iuri Humano*: siquidem legum naturalium auctor et legislator est summum Numen, reliquarum vero nostrarum legum iuridice talium legislatores sunt homines. Hinc recte etiam *Naturale Ius* vocatur *Ius Philosophicum*, quoniam haec scientia pertinet ad disciplinas Philosophicas §. 51.

Praeterea hic notandum, ex notione legis iuridicae concipi notiones *officii*, *poenae*, *obligati-*

ligationis, iuris subiective sumti SENSU IURIDICO talium. Scilicet in *Sphaera legum iuridicarum* 1) OFFICIUM (officium iuris, officium in genere) denotat actionem lege iuridica debitam, 2) POENA malum quod a superiore infligitur subdito suo facti contra legem suam admissi reo, 3) OBLIGATIO obligationem legis iuridicae, qua talis, 4) IUS facultatem physicam, quatenus legi iuridicae non repugnat.

Ceterum actio lege iuridice tali debita vocatur etiam ACTIO IVSSA, hoc tamen discrimine, ut in actione qua debita magis respiciatur ad subditum obligatum, qua vero iussa magis ad legislatorem obligantem. Actio autem a legislatore nec praecepta nec prohibita vocatur respectu eiusdem PERMISSA: siue nihil de tali actione determinauerit, quae actio speciatim IMPLICITE (tacite) PERMISSA vocatur; siue determinauerit, eam licite et committi posse et omitti, ACTIO EXPLICITATE PERMISSA.

* Haec

* Haec Iuris Naturalis notio, quod consistat in legibus, ex voluntate Dei tamquam superioris nostri proficiscentibus, captui eorum, qui Iurium Positiuorum studiis incumbunt, satis bene est accommodata, immo et apprime foecunda, vnde si progrediamur in peruestigandis Iuris Naturalis cum Iure Ciuili similitudinibus largam fegetem conclusionum vtilissimarum vi logicae abstractionis colligere atque intelligere possumus, ius summi Numinis, qua Creatoris Optimi Maximi, hoc est Entis potentissimi, sapientissimi et benignissimi in spiritus creatos speciatimque genus humanum esse imperium plenissimu, summum atque absolutissimum, a quo dependent homines tamquam *subditi naturales et necessarii*, ad illimitatam obedientiam ipsi obstricti, vnde enascitur notio *Ciuitatis Dei et Theocratiae*; porro Deum esse huius Ciuitatis maximae *Monarcham et Autocratorem*, legibus moralibus et naturalibus teneri homines vi supremæ eius *potestatis legislatoriae*, finem harum legum respectu ipsorum hominum primarium esse *bonum Ciuitatis suae publicum*, actiones moraliter malas abire omnes in *delicta*, quasdam in *laesae maiestatis Diuinae crimina* cet.

** Sed

** Sed fufficit haec attigiffe, quum ad pleniorẽ harum rerum intelligentiam prolixior requiratur tractatio, quam quae in limite Iuris Naturalis inftitui poffit; et fufficere fpeciatim, quae de *superioris* et *ſubditæ* notionẽ indicauimus, eo magis debent, quod genuina vis atque potestas horum terminorum, quantum nos quidem exiftimamus, exhauriri non poffit fine praeftabilita *imperii* definitione, quae ipfa uero plures alias praeftruit notionẽs, quas hic peruoluerẽ aut plane non poffemus, aut certe nimis longum foret. Neque etiam opus eſt, haec fuſius perfequi hoc loco, quoniam 1) faciliori negotio deduci poffunt immo clariori luce eſfulgent, ſicuti ad Ius Publicum Vniuerſale peruentum, illudque bene hauſtum fuerit, in qua diſciplina horum terminorum fedes propria reperitur; atque 2) ea, quae ad Iuris Naturalis notionem et exiſtentiam ſtabiliendam ſunt neceſſaria, iam planiori et expeditiori uia, niſi omnia nos fallunt, a nobis oſtenſa ſunt. Ceterum qui plura de *Diuino* in homines *Imperio* deſiderat, adeat, ſi uifum fuerit, *CANZIVM de Ciuitate Dei*, *BURLAQAQVI principes du Droit Naturel*, partie II.

II. *des Loix Naturelles*, et HANOVIVM
part. I. *Philosophiae Civilis*.

*** Id vnicum obseruare liceat: quum *consilium* communi omnium consensu opponatur *legi sensu iuridico rali*, nos alienissimos esse ab eorum sententia, qui totum Ius Naturale omnemque philosophiam moralem in *meis* consistere *consiliis* sibi persuadent.

§. 64.

Obligationem naturalem *sola ratione* cognoscere possumus §. 49. Scilicet medium sufficiens cognoscendi leges naturales a Deo Optimo Maximo nobis concessum, quum nos constitutos in hoc mundo rationis participes fecit, cuius vſu ex natura nostra rerumque, quae rationi nostrae patent, tamquam ex fonte §. 59. haurire cognitionem legum naturalium, et perspicere, quatenam nostrae actiones liberae Ipsius sanctissimae voluntati conformes vel contrariae sint, valemus. Hinc leges naturales et Ius Naturale vocantur *leges rationis* et *Ius Rationis*, cui opponuntur *leges* et *Ius Reuelationis* (fidei), hoc est illud Ius Diuinum
illac-

illaeque leges diuinae, quae ab homine sine speciali Dei reuelatione cognosci nequeunt, quarumque notitia demum ex ea tamquam e fonte cognitionis hauriri potest, quales sunt leges diuinae positivae et Ius Dei positivum §. 50.

* *Reuelatio* Dei generatim designat actum, quo Deus nobis mentem suam manifestat seu cognitam reddit. Concessio itaque rationis, vñ cuius voluntatem Numinis circa certam directionem actionum nostrarum liberarum atque ideo leges naturales perspicere possumus ex ipsa rerum profantium natura, continet reuelationem generalem, vt adeo ad producendam in nobis harum legum notitiam alia adhuc *reuelatione*, quae hinc dici meretur *specialis*, et qualis ad cognoscendas leges Diuinas positivas requiritur, opus non sit.

§. 65.

Quum *leges naturales* sint species legum sensu iuridico talium §. 63; ipsis, qua talibus, altera species legum iuridicarum opponitur, *leges* nimirum *positivae*, quae sola ratione suffi-

fici-

ficienter cognosci non possunt. Et quemadmodum leges positivae, quarum legislator est Deus, appellantur divinae §. 43; ita illae, quarum legislator est homo, vocantur *leges positivae humanae*. Hinc intelligimus, 1) quid *Ius Positivum* in genere et *Ius Positivum Humanum* in specie dicatur, 2) *officium*, *poenam*, *obligationem*, *iur* subiectivae sunt, sensu iuridico talia §. 63, esse vel *naturalia* vel *positiva*.

§. 66.

Actus, quo ad notitiam legis iuridicae perducuntur ii, quibus per ipsam obligatio constituitur, vocatur *LEGIS PROMVLGATIO* (publicatio). Quum lex positiva proficiscatur e voluntate legislatoris, sola ratione haud cognoscibili, ideoque sit lex talis, quae demum facta promulgatione cognosci queat, consequenter, antequam publicata fuerit, ut res ignorata non obliget §. 16; sequitur, ut *ad constituendam legis positivae seu divinae seu humanae obligationem requiratur eiusdem promulgatio*; ex ad-

E

verso

uerso autem simul patet, *leges naturales*, quippe quarum notitiam rationis nostrae vfu ipsi assequi valemus, tali *promulgatione haud indigere*, atque ideo *nos iis teneri, licet ita promulgatae haud fuerint*.

*Promulgatio legum diuinarum positiuarum in earundem speciali continetur reuelatione §. 64. nos.

§. 67.

Quum posito homine vfu intellectus instructo ponatur eiusdem obligatio ad agendum conformiter voluntati diuinae, quatenus eam cognoscere valet, adeoque ponatur obligatio naturalis §. 53; sequitur vt **OBLIGATIO NATURALIS generatim sumta** eatenus sit

1) **NECESSARIA**, quae posito homine vfu intellectus instructo ponitur, hoc est, non potest non ipsi inexistere, hinc quae tali homini per naturam suam simpliciter inhaeret, et a qua homo nec se ipse liberare, nec ab alio quocumque liberari potest; non *arbitraria*, quae demum manifestata legislatoris voluntate

lun.

luntate (per reuelationem specialem vel promulgationem) ponitur;

2) VNIVERSALIS (*subiectiue talis*), quae omnibus hominibus rationis vsu praeditis incumbit; non *particularis*, quae certis dumtaxat hominibus inhaeret:

3) IMMVTABILIS, quae perstante hac hominis natura alia fieri nequit, hinc quae tolli non potest; non *mutabilis*:

4) AETERNA, quae, quoad existunt homines intellectus vsu instructi, perdurat; non *temporaria*, ad minoris temporis spatium restricta.

Atque ita simul intelligimus, *legem naturalem primam* §. 58. esse necessariam, vniuersalem, immutabilem aeternamque, vnde et ipsum vniuersum *Ius Naturae*, tamquam complexus conclusionum e lege naturali prima vocatur ius necessarium, vniuersale, immutabile atque aeternum.

1. Probe tamen obseruandum, plures leges naturales, quae e prima lege naturalī deriuantur, demum *posito certo hominis sta-*

tu ex ipsa colligi, ideoque nec nisi eos, qui in hoc statu positi sunt, obligare, neque ergo tales leges naturae speciales nisi sub certa hypothefi esse leges necessarias cet.

2. Dubium, quod e *conflictu* legum naturalium suboriri potest contra earundem immutabilitatem, infra remouebitur.

3 Si nemo vllus obligatione naturali nos *liberare* potest; conficitur, et ipsum Deum, auctorem omnis obligationis naturalis et legislatores Iuris Naturalis, efficere hoc minime posse, ideoque nec *dispensare* (qui actus legislatoris cogitur vt species liberationis seu exemptionis ab obligatione) posse circa leges naturales, vnde *obligatio naturalis* vocari fuenit *indispensabilis*. Atque hoc recte affirmari de obligatione naturali generatim sumta et de Iure naturali, quoad vniuersum ambitum suum spectato ex eo comprobatur, quod talis actus Dei, quo aliquem vel aliquos mortalium omnibus legibus naturalibus et vniuerso Iure Naturae solueret, repugnaret attributis diuinis speciatim summae eius sapientiae §. 52. Sed quod Deus non possit hominem quemdam ab obligatione alicuius specialis legis naturalis quoad

ad fingulare factum eximere, quod *proprie* dicitur *dispensare*, id quidem facilius pro vero sumitur quam euincitur. Sane si ponere velles talismodi dispensationem, rem sumeres quam maxime extraordinariam et miraculū instar considerandam, sed vel eo nomine non plane impossibilem. Danturne miracula in mundo physico, largimur ne ea cum sapientia diuina non pugnare? quid vetat dubitare, annon Deus etiam *miracula* (si ita fas est dicere) in *mundo morali* facere possit?

§. 58.

Poenae Diuinae cum actionibus moraliter malis copulatae sunt mala, dicunturque in oppositione *ad malum morale*, quod scilicet in actione moraliter mala concipitur §. 47. *mala physica*, atque peccatoris animam, corpus, statum externum singulatim vel iunctim afficiunt, itemque tam *priuatius* quam *positiue* cogitari possunt.

Sunt praeterea *POENAE DIVINAE* vel *NATVRALES*, quarum nexum cum actionibus moraliter malis ex principiis philosophicis seu ex ipsa rerum natura cognoscere possumus, vel

ARBITRARIÆ (positivæ), quas ita cognoscere non possumus. Sane dari *mala fortuita* (fortunam aduersam), quibus vitur Deus in poenam peccatorum, darique ergo poenas diuinas arbitrarias, Theologiae philosophicae argumentis luculenter est comprobatum.

Atque ita pari ratione et *praemia diuina* sunt *bona physica* ob *bona moralia*, quae in actionibus moraliter bonis concipiuntur §. 47. nobis collata, siue *positiua* siue *priuatiua*, seu *naturalia* seu *arbitraria*, quo et referenda ea *bona fortuita* (fortuna secunda), quibus virtutis cultores a diuina prouidentia exornantur.

§. 69.

Ad praemia actionum nostrarum moraliter bonarum naturalia referenda *voluptas* ex intuitu perfectionis nostrae moralis, hoc est consensus seu conuenientiae actionum nostrarum liberarum cum obligatione morali progenerata, mater gaudii, laetitiae, satisfactionis internae, acquiescentiae in se ipso et fiduciae in Deum eiusque prouidentiam beneuolam; quemadmodum ex aduerso poenis naturalibus ac-

censen-

confendus status peccatoris bonis hisce destitutus, *taedium* ipsius ex intuitu *imperfectiois* suae *moralis*, hoc est dissensus et pugnae actionis suae cum obligatione morali, ex sensu (sensatione) culpae §. 35. moralis ortum, mater tristitiae, luctus, moeroris, poenitentiae, horroris respectu poenarum diuinarum et desperationis.

§. 70.

Quamobrem si tibi conscius es facti tui moraliter boni, voluptatem percipies; sin facti moraliter mali, taedium senties. Atque haec conscientia moralitatis facti proprii est id, quod vocatur **CONSCIENTIA MORALIS**, immo in disciplinis moralibus *simpliciter* **CONSCIENTIA** dicitur, quae ideo consistit in eo hominis iudicio, quo certae suae actioni bonitatem moralem vel prauitatem attribuit. Quatenus quis peccati sui sibi conscius est, **MALAM CONSCIENTIAM** habere dicitur; **BONAM** e contrario, quatenus peccati alicuius sibi conscius non est, vel facti sui moraliter recti est conscius. Quoniam itaque conscientia recte factorum cum sensu voluptatis, hinc

E 4 cum

cum interna satisfactione aliisque gratis perceptionibus, ex aduerso autem conscientia prae factorum cum sensu taedii, hinc cum tristitia aliisque perceptionibus ingratis naturaliter est copulata §. 69; consequitur, vt ad naturalia recte factorum praemia pertineat etiam bona conscientia, sicuti ad naturales prae factorum poenas conscientia mala. Sumitur conscientia etiam pro facultate, aut quoque pro habitu hominis, moralitatem actionum suarum diiudicandi.

§. 71.

Porro ad praemia naturalia etiam pertinent habitus moraliter boni, quibus tum facilius tum gratior indies redditur emendatae menti legum diuinarum obseruantia; sicuti contra ea poenis naturalibus annumerandi habitus prauis, quibus tum difficilior tum molestior indies efficitur corruptae menti legum diuinarum obseruantia.

§. 72.

Neque minus ad naturalia actionum nostrarum moralium merita referenda existimatio nostra.

nostra. Consistit autem EXISTIMATIO (moralis) hominis in iudicio aliorum, quo ipsi perfectionem vel imperfectionem moralem §. 69. attribuunt: speciatim BONA, si tribuunt perfectionem moralem; MALA, si imperfectionem moralem. Quum existimatio nostra bona nobis conciliet animos aliorum, vt proniores fiant ad auxilia nobis ferenda; existimatio autem mala alienet aliorum a nobis animos, vt ad nos iuuandos euadant difficiliore, immo ad oppositum faciendum proniores; hinc in illa magnum ad felicitatem nostram praesidium, quemadmodum in ista ingens felicitatis nostrae impedimentum situm reperitur: *existimatio bona actionum nostrarum moraliter bonarum*; vnde ipsa premanat, *praemium*; *mala prauarum actionum*, vnde deriuatur, *poena est naturalis.*

Ex intuitu existimationis nostrae bonae satisfactio interna §. 69, sicuti ex intuitu existimationis nostrae malae pudor progeneratur: hinc etiam quum *satisfactio illa praemiis*, tum *pudor hic poenis naturalibus accensendus.*

Custodia legum naturalium, quatenus parit existimationem bonam, dicitur **HONESTAS**; contemptus legum naturalium pariens existimationem malam, **TURPITUDO** (inhonestas). *Honestum* et *turpe* tum de personis, tum de actionibus praedicatur.

§. 73.

Denique in hac poenarum praemiorumque iuniorum consideratione non dubitamus, mentionem iniicere *vitae* nostrae post mortem *furtae aeternae*, coniunctaeque cum eadem pro cuiusvis factorum in hac vita perpetratorum merito aut *felicitatis* aut *infelicitatis maioris*. Quamvis enim certo sensu utique admittamus, hanc, quam vivimus, vitam omnis Philosophiae Iurisque Naturalis esse terminum: tamen haec sententia, vno ferme omnium omnis aucti populorum ore confirmata, hoc loco ne utiquam omittenda, quoniam eadem, ipsius philosophiae argumentis ad moralem usque certitudinem proeecta, magna praeprimis vi pollet, sicut circa actiones suscipiendas ad voluntatem

tatem nostram commouendam, ita etiam circa facta perpetrata ad mentem nostram vel tranquillam gaudentemque, vel inquietam lugentemque reddendam. Quamobrem quum conscientia §. 70. coniuncta cum metu mali vel spe boni, licet probabiliter faltem malum illud metuamus vel bonum speremus, ad poenas et praemia naturalia pertineat: etiam haec *vitae post mortem futurae expectatio* nostra *praemiis poenisque naturalibus* iam in hac vita existentibus omnino *annumeranda*; licet verisimilitudine tantum haec expectatio nitatur, et licet praemia poenaeque ipsae, in altera olim vita exstiturae, sint arbitrariae, quippe circa quas expectamus tantum, quod sint futurae, quaenam vero actu fuerint, ignoramus.

§. 74.

Atque haec, quae commemorauimus §. 68-73. sunt quaedam species praemiorum ac poenarum diuinarum, quibus efficitur *vis impurandi* §. 42. *legum moralium speciatimque naturalium*. Quae quidem *vis* etiamsi specialiora

ora actionum specialium confectionaria hoc loco tractari nequeant, immo licet plane ignorentur, tamen generatim vt *fortissima* considerari debet §. 57. Quare horum praemiorum poenarumque diuinarum repraesentatio in mente agentis tamquam totidem motiua §. II. efficiunt harum legum *vim obligandi* §. 24. aeque *fortissimam*. Quamque AVCTORITAS *legis iuridicae* consistat in ea eius affectione, quatenus ipsi praestatur debita obseruantia; conficitur, *leges* morales speciatimque *naturales* ob vim obligandi, quae ipsis inest, fortissimam, *aptissimas esse ad conciliandam sibi auctoritatem maximam* apud eos, qui prauis habitibus haud abrepti voluntatem rectae rationi conuenienter determinare non impediuntur.

§. 75.

Vidimus officiorum naturalium motiua §. II. seu *rationes* ad ea facienda *mouentes*, a quibus distinguendae sunt *rationes* horum officiorum *probantes*. Quum officia naturalia oriuntur ex legibus naturalibus §. 47. 61, atque ideo exinde

de probanda sint; sequitur, vt *officiorum naturalium rationes probantes desumendae sint ex conuenientia actionum cum voluntate, attributis, finibus diuinis §. 60*, quatenus haec sola ratione cognosci possunt. Et cognitio quidem huius conuenientiae intellectum conuincit de veritate officii naturalis, sicut praemii vel poenae diuinae cognitio voluntatem impellit ad faciendum officium. Quoniam tamen officiorum naturalium obseruantia et violatio, illa quidem cum praemiis, haec cum poenis diuinis connexa est; facile intelligitur, *rationes probantes officiorum naturalium pertinere simul mediate*, ob hunc nexum, *ad rationes mouentes*, ideoque vicem motiuorum in flectenda voluntate suslinere posse. Atque ita verum est, motiua actionum nostrarum e voluntate Diuina esse petenda, ac in *determinandis actionibus nostris liberis magis curandum esse, quid circa quamuis velit Deus, quam quid boni vel mali exinde in nos sit redundaturum*. Vnde adultis in virtute, de poenis vel praemiis specialibus singularum actionum suarum
 minus

minus sollicitis, idem, quod ipsis primaria vitæ norma est, per habitum simul euadit motuum fortissimum: *faciendum, quod Deo placet.*

§. 76.

Quoniam de cetero euidentis est, legibus naturalibus tenei omnes illos, qui quum eas actu ignorent, vel circa illas errent, potuissent tamen non ignorare vel non errare §. 37. 60; consequitur, vt *ignoratio obligationis naturalis generatim considerata neminem excuset usu intellectus instructum §. 67*, eaque propter nec *atheum*, qui Deum non esse opinatur, nec *deistam*, qui Deum minus curare res humanas, neque seu prauos punire seu remunerare bonos sibi persuadet: quippe atheismus et deismus sunt errores vincibiles, ideoque eo ipso in poenam imputabiles, quum, quantum tales errores practicos vitare possimus, tantum et debeamus §. 60.

§. 77.

§. 77.

Age conuenienter voluntati diuinae, *quantum potes* §. 60. Ergo age prae aliis actionibus, seu *praefer in agendo*, quod *voluntati diuinae est conuenientius*, age prae ceteris, quod *Ipsius summae voluntati est conuenientissimum*; praefer, quod cum fine Dei superiori magis consentit, fac praeprimis, quod fini diuino supremo seu primario maxime est consentaneum; praefer in agendo id, quo gloria Dei magis manifestatur, quo ad optimum mundi, ad perfectionem aliorum, ad tuam felicitatem plus confertur §. 60.

Quamobrem *si sumis duas actiones*, quarum singula per se considerata est moraliter debita, *quae* vero ambae obuiente casu *simul peragi nequeunt*: ea harum actionum, *quae voluntati diuinae est conuenientior*, est *peragenda*, *quae minus, non peragenda*; atque in hac actionum pugna 1) non tantum ad posteriorem non obligaberis moraliter, sed etiam 2) ad huius posterioris actionis contrarium faciendum moraliter obligaberis, ita vt si posterior-

riorem faceres, peccares, actionem faceres moraliter malam.

Itaque *actio* quaedam, quae per se vel sub certa hypothefi est *moraliter bona*, sub alia hypothefi, in pugna cum alia actione moraliter bona, quae diuinae voluntati est conuenientior, *potest degenerare in actionem moraliter malam.*

Age moraliter bene, quantum potes §. 46. 60, ergo fac potius, quod moraliter est melius, fac potiffimum, quod moraliter est optimum.

§. 78.

Quum posita actione morali ponatur lex et obligatio moralis officiumque morale §. 46, si ex hac actionum pugna, de qua exposuimus, concludis ad pugnam duarum legum, obligationum officiorumque moralium; in promptu habes regulam exceptionis: *in collisione legum moralium vincit ea, cuius obseruantia voluntati diuinae conuenientius agitur*, et cedit ipsi altera. Vnde ista lex tanquam fortior, haec tam-

tanquam debilior consideranda est §. 12. Et haec etiam in pugna obligationum, et officiorum obtinere per se clarum est.

Sed, si dicendum, quod res est, *vera pugna legum moralium non datur*: quippe si daretur, ad eandem actionem Deus nos simul et obligaret et non obligaret, vellet idem, quod simul nollet; quin potius, quod comprobauimus §. *praecc.*, actio per se moraliter bona in pugna cum actione moraliter meliori cessat esse moraliter bona, ergo eatenus circa eandem qua talem cessat obligatio et lex moralis, et ipsa cessat esse officium morale. Quare, si hoc casu leges officiaque inter se videntur collidi, hoc imbecillitati intellectus humani tribuendum est, quoniam pugna hae legum moralium est tantum apparens, errorem vitiumque logicum continens.

Ergo nec legis naturalis cum alia naturali, nec legis naturalis cum lege diuina positua unquam vera datur collisio.

§. 79.

Quamobrem si apparet *officiorum naturalium conflictus*, quod tum circa coordinata, tum circa subordinata accidere potest officia; 1) *subordinatorum* ea, quae est *inferior*, *cedit superiori*, 2) *coordinatorum* autem ea *vincit*, quae cum officio proxime superiori, utriusque coordinatorum communi, *propius conspirat* §. 77.

§. 80.

Quodsi *humis legem diuinam positiuam*, quam talem esse certo nosse, *pugnare cum naturali*; *vincet positiva*: quoniam si datur reuelatio specialis, datur necessario ad supplendum rationis nostrae defectum, ideoque certius et maius est lumen reuelationis lumine rationis nostrae sibi soli relictæ, erroribus naturaliter obnoxia.

* Quid, si Deus iussisset aliquando *positiua lege fieri id*, quod naturali aduersatur, potuissetne hoc iure suo dispensandi summo ab hominibus postulare, ut exceptionem a lege naturali hoc casu facerent? §. 67. not.

§. 81.

§. 81.

Itaque 1) *leges naturales speciales* admittunt aliquam exceptionem ipsarum essentiae congruentem §. 77. 79, hinc *latitudinem quamdam moralem* seu restrictionem tacitam habent §. 57. 2) Quum observantia talis legis et officii in pugna cum fortiori fiat moraliter; impossibilis, et contineat impedimentum morale §. 44: *si hoc casu neglectioem legis debitoris et officii consideras tamquam rectitudinis facti defectum; talis defectus erit inuincibilis moraliter* §. 34, ideoque moraliter inculpabilis §. 35, immo *tantum abest, ut fuerit imputabilis, ut contrarium potius in poenam imputaretur* §. 77.

§. 82.

Age conformiter voluntati diuinae, quantum potes §. 60: ergo iunge vires tuas cum viribus reliquorum hominum, seu *iunge te reliquis, ad explendam voluntatem Dei tamquam ad finem perdurantem* (circa negotium

F 2

non-

non- transitorium) *omnibus hominibus communem* §. 67.

Coniunctio plurium ad persequendum finem quemdam communem et perdurantem dicitur **CONSOCIATIO**, et ea, quae inde efficitur *vnio* (status consociatorum ex consociatione), **SOCIETAS**, singulique ita vniti **SOCII** (membra societatis) appellantur. Quum igitur existat obligatio naturalis hominum ad voluntatem Diuini Numinis vnitis viribus explendam, eatenus *recte affirmatur existentia SOCIETATIS* hominum 1) **VNIVERSALIS**, quippe cuius socii omnes homines, et 2) **NECESSARIAE**, ad quam per ipsam naturam suam obligantur §. 67. Quousque igitur extenditur voluntas Dei vnitis hominum viribus exsequenda, qua lex naturalis, eo vsque extenditur finis societatis vniuersalis et obligatio hominum tamquam societatis huius membrorum. Quamobrem ad finem societatis vniuersalis pertinet illustratio gloriae diuinae, optimum generis humani, et quae sunt reliqua his subordinata §. 60. *Societas* designat quoque complexum seu coetum sociorum.

§. 83.

§. 83.

Sumitur tamen SOCIETAS haec VNIVERSALIS plerumque *strictiori significatu* pro vni-
one hominum ad felicitatem communem mu-
tuo promouendam, atque hinc etiam *obliga-
tiones et leges et officia*, quae posita hac socie-
tate vniuersali ponuntur, simpliciter *socialis* et
socialia solent denominari, vnde et virtus
hominis in explendis officiis societatis huius
vniuersalis vocatur SOCIALITAS. Quoniam
igitur officiorum socialium huius societatis vni-
uersalis *stricte* immo *simpliciter* dictae idem est
obiectum et finis, qui officiorum erga alios
§. 62; patet, *officia naturalia hominis erga
alios tamquam officia socialia posse considerari*.
Vocantur haec officia etiam *officia socialitatis*.

§. 84.

Quaere optimum generis humani, est lex na-
turalis, subordinata tamen studio gloriae diui-
nae §. 60: ergo *confer ad conseruationem, per-
fectionem, felicitatem aliorum, quantum potes;*
esto medium conseruandi perficiendique alteri-
us; *fac aliis, quae vis, vt alii tibi faciant.*

F 3

Ne

Ne agar, quae conseruationi, perfectioni, felicitati aliorum aduersantur, hinc talia omitte, quantum potes, hoc est, quoad sine violatione obligationis moralis maioris fieri potest. Caue sis impedimentum conseruationis perfectionisque alterius; quae tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Ne impediās alterum in iis, quae conformiter obligationi vel iuri suo naturali agit.

§. 85.

Progressus ad finem societatis obtinendum non impeditus vocatur **SALVS SOCIETATIS**. *Fac, quae salutem generis humani promouent, quae contra ipsi repugnant, ne facito. Ergo, quidquid ita comparatum, ut, si ab omnibus hominibus intermitteretur, generi humano percundum esset, id naturaliter est praeceptum; quidquid autem ita comparatum, ut, si ab omnibus committeretur, generi humano percundum esset, illud naturaliter prohibitum est §. praec.*

Quod alteri bonum est, **VTILE** est, atque ideo **VTILITAS** bonitas est respectiua. *Esso generi*

generi humano utilis, confer ad cuiuslibet utilitatem, quantum potes §. cit.

§. 86.

Ad socialitatem colendam et 1) *voluntas Dei* nos naturaliter obligat, et 2) *indigentia naturalis humana* compellit, et 3) *inuitat simul* infusus ille alios amandi instinctus seu *philanthropia ingenua*.

§. 87.

Perfice te, et conserua te sunt leges naturales, subordinatae tamen aliis legibus fortioribus §. 60. Ergo *obligamur naturaliter ad ea, sine quibus conseruari vel perfici non possumus*, ad perfectionis et conseruationis nostrae media adhibenda, impedimentaue remouenda, in quantum scilicet *horum remediorum vsus* remotioque *impedimentorum cum obligatione maiori non pugnat*; consequenter *in vsum illorum horumque remotionem nobis etiam competit facultas moralis seu ius naturale §. 44. 45, quatenus obligatio fortior non obstat.*

§. 88.

Quum porro detur facultas moralis non tantum ad id, ad quod moraliter obligamur §. cit., sed etiam ad id, quod nulli legum moralium repugnat §. 44: consequitur, ut nobis naturaliter ius competat, 1) ad faciendum quodlibet officium tum erga Deum tum erga nosmetipsos tum erga alios, ideoque etiam ad officium socialitatis quodcumque, nisi officium maius obliterit; 2) ad omne id, quod moraliter permixtum et moraliter indifferens est §. 46; 3) in omnem usum facultatum nostrarum physicarum moraliter non prohibitum; immo consequitur etiam, ut 4) facultas moralis in finem tribuat etiam facultatem moralem in ea, sine quibus finis iste obtineri nequit, ergo in eius media et in remotionem impedimentorum, nisi lex moralis maior obliterit.

§. 89.

VTITVR IURE SVO (exercet illud), qui actionem, in quam ipsi ius est, actu agit. Quum non detur ius aliquid agendi, nisi eadem actio
acta

acta sit licita §. 44; *cuiuslibet competit ius, iure suo utendi*, si res per se spectetur. Et quoniam iuri meo naturali respondet in te obligatio naturalis, ad me non impediendum in usu et exercitio iuris mei §. 84; consequens est, ut, 1) nemo in usu iuris sui naturalis sit impediendus (turbandus), et 2) quousque ius meum naturale extenditur §. 87. et 88, eovsque et tua erga me extendatur obligatio naturalis. Probe tamen obseruanda limitatio essentialis seu tacita omnis obligationis specialis: tantum quemque obligari, quantum potest physice et moraliter §. 45.

§. 90.

Si lex iuridica determinat actionem quamdam non quidem praeceptam nec tamen impediendam esse, est lex et species legis prohibitivae §. 19. Quum tamen diuersum effectum habeat respectu eius, cui facultatem tribuit aliquid licite agendi, et respectu eius, cui obligationem imponit, alterum non impediendi; vocatur respectu illius LEX PER-

F 5

MIT-

MITTENS (permissiva), respectu huius LEX IVBENS. Appellatur nempe lex respectu priori permittens, quod legislator vi talis legis facultatem largiatur, certam actionem tamquam permissam §. 63. perpetrandi. Quamobrem omnis facultas hominis moralis, omne ius naturale, omne ius sensu iuridico tale est ex lege vel iubente vel certe permittente. Distat vero ius ex lege iubente ab eo, quod ex lege permittente deriuatur, quemadmodum actio iussa ab actione distat permissa §. 46. 47.

* Omnis igitur facultas moralis veri nominis haec duo habet connexa, 1) respectu ad Deum, quod supponat Deum aliquid iubentem vel saltem permittentem, 2) respectu ad alios homines, quod ponat, alios ad agnoscendam hanc meam facultatem moralem eatenus teneri, vt scilicet obligentur me non impedire in exercitio facultatis meae moralis.

§. 91.

Ex diuerso hominum statu diuersae species obligationum, legum, officiorum et facultatum
mora-

C. V. DE OBLIGATIONE NATVRALI. 91

moralium seu iurium late dictorum §. 44. naturalium promanant; vnde Ius Naturale late d. seu Philosophia Moralis tanquam totum considerari, et diuersis partibus distribui potest.

Speciatim notari meretur, hominem praeter illam *societatem vniuersalem*, cuius per ipsam naturam constituitur membrum, vel simul in *societate* quadam degere *particulari*, vel minus degere. Status hominis prior vocatur **STATVS SOCIALIS** *strictius* et *simpliciter*, posterior contra **EXTRASOCIALIS** (solitarius) et per excellentiam **STATVS** hominis **NATVRALIS**. Atque sic pro substrata materia et *obligatio socialis*, *lex socialis*, *officium sociale* cet. strictiori sumuntur significatione scilicet pro obligatione, officio, lege, in statu societatum particularium obseruanda.

Scientia legum naturalium in statu socialiter stricto dicto obseruandarum est **IVS SOCIALE VNIVERSALE** (Ius Sociale Naturale, Ius Naturale Societatum Particularium) *latius dictum*. Ergo Ius Sociale Vniuersale est scientia
offi-

officiorum et legum naturalium socialium, et scientia obligationum atque iurium socialium vniuersalium. Ius Naturale non-sociale in oppositione ad Ius Naturale Sociale vocatur *Ius mere Naturale*.

§. 92.

Si *societas*, pro complexu sociorum hominum sumpta §. 82, consideratur generatim, abstractendo nempe ab iis, quae hoc vel illud singulum eius membrum concernunt, *spectari nequit nisi tamquam ens vnum*. Quoniam vero societas ita considerata est totum, ex pluribus sociis indiuiduis tamquam totidem partibus compositum, quorum singulus quisque est homo, ideoque quorum singulo cuique et obligationes naturales incumbunt, et iura naturalia competunt; conficitur, *integrae societati generatim spectatae eadem obligationes et iura naturalia attribuenda esse, quae de singulo quoque eiusdem membro praedicantur, nisi ratio diuersitatis ex ipsa societatis natura demonstrari possit*. Quamobrem hactenus omnis
socie-

societas particularis respectu non-sociorum (exterorum) tenetur obligationibus humanis, et instructa est iuribus humanis naturalibus, unde societas vocatur persona moralis (mystica, corpus morale, mysticum) in oppositione ad hominem indiuiduum, tamquam singularem personam.

§. 93.

Atque hinc intelligitur, *obligationes, iura, leges, officia naturalia, quae respectu singulorum hominum sunt stabilita, ad quascumque societates hominum particulares posse applicari; exclusis nimirum iis, quae ob diuersam hominis indiuidui et societatis naturam diuersimode determinanda.* Qua quidem via compendiaria quum vtantur omnes, qui naturales societatum particularium leges pertractant, patet ratio, cur Ius Sociale Vniuersale tamquam Ius Naturale ad societates particulares applicatum definiatur.

§. 94.

Ex speciebus societatum particularium specialiores partes Iuris Socialis Vniuersalis conformari possunt.

Generatim SOCIETAS, quae alias societates habet pro partibus suis, est COMPOSITA; quae non composita, est SIMPLEX. In societate composita itaque dantur membra seu focii, quorum singulus est persona mystica; in societate autem simplici non dantur focii, nisi personae indiuiduae. Ad societates simplices referri solent omnes, quae esse possunt simplices: qua quidem significatione posita, nec appellantur compositae, nisi illae societates, quae non possunt non esse compositae, ideoque quae necessario compositae sunt.

§. 95.

Prae reliquis societatum particularium speciebus fere innumeris notatu quam maxime digna est ea, quae appellatur *Ciuitas*. Quum enim vniuersum fere genus humanum in ciuitates dispartitum hodie reperiatur; societas haec inter

inter ceteras est illustrissima, eiusque consideratio foecundissima, atque cognitio eiusdem, ad normam legum naturalium exacta, tum utilissima tum maxime omnium necessaria. Atque inde promanat *Ius Ciuitatis Vniuersale*, tanquam praecipua Iuris Socialis Vniuersalis pars et species.

Quodsi igitur in peruestigandis societatum particularium iuribus ac obligationibus naturalibus tractatio Iuris Ciuitatis tanquam scopus seu finis primarius constituatur: quae societates ad hanc distinctius cognoscendam pertinent, illae ut, missis reliquis, prius exponantur, quam ad considerandam ciuitatem perueniatur, necesse est. Ciuitas ex familiis, *familia* seu *domus* ex *societate matrimoniali*, *parentali* *herilique* est composita. Posteriores societates vel sunt, vel esse certe possunt *simplices*: prior est composita societas, *minor* tamen; si ad ciuitatem tanquam magis compositam referatur. Familia pariter atque illae societates, ex quibus ipsa constituitur, communi nomine appellantur SOCIETATES DOMESTICAE. Vnde

de concipitur alia Iuris Socialis Vniuersalis pars, *Ius* nempe *Societatum Domesticarum* (Oeconomiam) *Vniuersale*.

§. 96.

Omnis societas quatenus non est pars alterius societatis est in statu naturali §. 91, indeque appellatur *libera*, consequenter consideranda est vt persona libera §. 92. Hinc ad societates liberas erga se inuicem applicari potest Ius Naturale mere tale §. 91, seu societates liberae erga se inuicem vtuntur Iure mere Naturali.

§. 97.

Ciuitas 1) respectu familiarum, ex quibus coalescit, vocatur *societas maior*, soletque omnis societas, familiarum compositum, hoc nomine insigniri; 2) est *societas aeterna*, quippe in posteritatem familiarum vnitarum perduratura ex earundem intentione; 3) ciuitas libera speciatim *GENS* appellatur, generalius vero gens designat quamcumque societatem maiorem aeternam liberam. Patet ergo, gen-
tes

tes erga se inuicem regi Iure mere Naturali,
et IUS GENTIVM *Vniuersale* seu *Naturale*
esse Ius mere Naturale ad gentes applicatum
§. *praec.*

CAPVT VI.

DE

OBLIGATIONE
PERFECTA.

§. 98.

Pone obligationem quamdam naturalem ita ti-
bi incumbere, vt, si eam violaueris, mihi com-
petat facultas moralis, te ea propter cogendi;
hanc obligationem vocare solemus perfectam.
Ea igitur obligatio naturalis est OBLIGATIO
PERFECTA, quae sicubi violatur, connexam
habet facultatem moralem alterius hominis co-
gendi violatorem; ea vero, quae cum tali
facultate alterius morali minus est coniuncta,

G

IM

IMPERFECTA appellatur. COGERE alterum *stricte* significat corpus eius inuadere, seu malum alteri inferre, quo corpus eius affligitur, et talis coactio etiam *violentia, vis externa*, et in sphaera obligationum perfectarum, *vis* simpliciter appellatur; et quatenus eo fine adhibetur, quo alter, adhuc renitens, obligationi suae satisfaciatur, *extorso* audit. Sed et *latiori sensu* coactionis vocabulum usurpatur, quod inferius patefiet.

Ergo si qua datur obligatio naturalis, ad quam adimplendam homo hominem vel vi externa adigere, ad quam etiam adhibito medio violento ipsum compellere moraliter potest, cuius implementum extorquere alteri licet, ea est obligatio perfecta.

§. 99.

Hinc lex naturalis, quae perfectam continet obligationem, LEX PERFECTA (cogens, lex naturalis *stricte*); quae imperfectam tantum, IMPERFECTA dicitur. Quocirca lex perfecta est lex naturalis, secundum quam actiones suas liberas determinare aliquis perfecte obligatur.

Le-

Legum perfectarum scientia est IUS NATU-
RALE *stricte* dictum (Ius Naturale Cogens),
nimirum vocabulo *iuris obiectivae* seu pro le-
gum complexione et scientia sumto (§. 51).

§. 100.

Facultas moralis hominis, quae posita alte-
rius obligatione perfecta ponitur, seu quae ob-
ligationis perfectae alterius est correlatum,
vocatur IUS (*subiectivae* seu pro affectione per-
sonae sumtum) PERFECTUM (ius naturale
strictum §. 44. 61., immo in sphaera obliga-
tionum perfectarum IUS *simpliciter*). Facultas
moralis, quae sine correlata alterius obli-
gatione perfecta ponitur, est IUS IMPERFE-
CTUM. Ius itaque perfectum hominis est facul-
tas eius moralis, cogendi alterum, sicubi ob-
ligationem naturalem violaverit, quemadmo-
dum inversa vice obligatio naturalis ea, quae
cum iure alterius hominis est coniuncta, ob-
ligatio perfecta est.

§. 101.

Ex dictis liquet, posita lege perfecta poni
duo homines, alterum, cui obligatio perfecta

G 2

in-

incumbit, alterum, cui ius strictum competit. Ergo 1) *omni obligationi meae perfectae respondet ius perfectum in altero*, et inuerſa vice *omni meo iuri perfecto respondet obligatio perfecta in altero*, dummodo in dato casu obligationi non obſtet impedimentum *phyſicum vel morale* §. 45. 2) Ius Naturale Cogens deſiniri poteſt, quod ſit ſcientia iurium atque obligationum; perfectarum.

§. 102.

Quoniam naturaliter obligor ad me conſeruandum §. 87, ſpeciatiq; ideo ad corpus ac vitam meam conſeruandam, quantum poſſum; mihi competit facultas moralis in ea, ſine quibus conſeruari non poſſum, et facultas moralis, remedia conſeruationis meae adhibendi, remouendiq; impedimenta §. *ead.* Pone alterum ſuſcipere actionem cum conſeruatione mei pugnantem, enaſcitur mihi facultas moralis, hoc impedimentum meae conſeruationis remouendi. Pone remoueri non poſſe niſi adhibita in alterum vi; competit mihi facultas

mo-

C. VI. DE OBLIGATIONE PERFECTA. 101

moralis, alteri vim inferendi tamquam remedium conseruationis meae necessarium. Ergo datur quaedam facultas moralis naturaliter mihi competens, cogendi eum, qui agit, quae conseruationi mei aduersantur, quatenus nempe lex fortior non obstat §. 87.

§. 103.

Obligaris naturaliter ad ea non agenda, quae conseruationi mei aduersantur §. 89. Haec tua obligatio, sicubi a te violatur, connexa est cum facultate mea morali, vim contra te adhibendi §. praec.; ideoque haec tua obligatio est obligatio perfecta, et facultas mea moralis, quae huic tuae obligationi respondet, est ius strictum §. 100. Quapropter naturaliter et perfecte obligamur ad ea non agenda, quae conseruationi alterius aduersantur, et cuiuslibet competit ius naturale strictum seu ius perfectum in sui conseruationem. Itaque existit quoddam ius naturale, quaedam obligatio perfecta et lex quaedam perfecta: vnde si ratiocinando aliae deducantur leges, iura atque obligationes per-

G 3

fectae;

fectae; earum complexio et scientia constituet *Ius Naturale Cogens* seu *stricte* dictum. Quamobrem *existit Ius Naturae stricte dictum*, ponendum quippe posito naturali cuiuslibet iure stricto in sui conseruationem.

§. 104.

Vt praescindamus dubitationes, quae circa veritatem legis naturalis perfectae de non agentis iis, quae conseruationi alterius aduersantur, suboriri possunt; monemus, in demonstratione proposita supponi 1) duo homines vsu intellectus instructos, eosdemque secundum *meram humanitatem* seu naturam humanam genericam, quae et quatenus omnibus hominibus est communis §. 10. consideratos, consequenter in *statu naturali* positos §. 91. *remotis omnibus factis praeuiis*, quibus forte ab altero aut utroque horum hominum officium quoddam naturale erga se inuicem praeslitum aut violatum fuerit 2) supponi, alterum *actionem* quamdam *externam* committere, quae *conseruationi vitae vel corporis* alterius repugnat, 3) *usum violentiae* esse

esse ad conseruandam vitam corpusue *remedium necessarium*, et 4) nullam exstare *obligationem moralem maiorem*, quae vsum iuris sese conseruandi et hinc ipsam obligationem ad sui conseruationem hoc casu impediatur §. 87.

Quibus positis nihil dubii superesse existimamus, quin nobis competat facultas moralis veri nominis, ex ipsa naturali ad nos conseruandos obligatione promanans, cogendi alterum, quo minus peragat, quod coepit, impedire conseruationem nostram. Ergo *cuiuslibet incumbit obligatio perfecta ad non agendum quod conseruationi alterius repugnat, quanta incumbere potest; et cuiuslibet competit ius perfectum in sui conseruationem, quantum competere potest.* Ultra enim posse tam physice quam legaliter nec datur obligatio nec ius §. 45. et 88.

§. 105.

Confirmatur haec thesis de iure in vitae corporisque sui conseruationem 1) ex eo, quod Deus, quoniam nobis concessit haec dona, necessario vult, vt iis obligationi nostrae

conformiter ad perfequendos suos fines vtamur, ergo necessario etiam vult, vt eadem conferuemus; 2) quod, qualiscumque etiam Dei in creando homine fuerit finis, illius tamen ipfius finis gratia, cuius cauffa condidit hominem, etiam velit hominis, hinc vitae corporisque fui conferuationem, neceffe est; 3) ex *instinctu sese conferuandi* et hinc *fuga* mortis et *interitus*, reliquis nihil naturae humanae ingenitis vehementiori, qui, si eius vsus ne hoc quidem casu foret permiffus, plane esset inutilis.

§. 106.

Homini in hominem naturaliter competit facultas moralis cogendi, quatenus 1) hic agit, quae illius conferuationi aduersantur, et 2) violentiae vsus est remedium conferuationis illius necessarium §. 102. Ex hoc fundamento obligatio naturalis ad ea non facienda, quae conferuationi alterius repugnant, est perfecta: vnde, sicut ex obligatione imperfecta *officium imperfectum*, ita ex hac perfecta obligatione
con-

C. VI. DE OBLIGATIONE PERFECTA. 105

concipitur *officium perfectum* ea non agendi, quae conseruationi alterius contrariantur.

E contrario vero *officia naturalia cetera*, nimirum *officia erga Deum, erga se ipsum* et reliqua *officia erga alios homines esse nequeunt perfecta*, seu ad ea facienda nemo vi adigi ab altero potest. Finge enim Caium te cogere, vt Deum colas, vt te ipsum perficias, vt Caii aliusue hominis augeas perfectionem; hoc casu Caius corpus tuum inuadet §. 98, ideoque talia peraget, quae conseruationi tuae aduersantur, hinc faciet, quae facere moraliter nequit, et quae non facere ob ius tuum naturale strictum perfecte obligatur §. 103. Etiam si enim finis Caii hoc casu fuerit licitus et moraliter bonus, ideoque ipsi quoque in eius media competat facultas moralis; tamen haec non ultra actu competit, quam quantum competere moraliter potest, ideoque quatenus haec media per se non sunt illicita §. 88, consequenter ad media coactiua, quippe per se prohibita, haec facultas moralis extendi nequit.

Quamobrem officia naturalia erga Deum, officia erga te ipsum et reliqua officia erga alios, quae sub officio de non impedienda alterius conseruatione haud continentur, si a te violentur; alteri tamen facultatem te cogendi non porrigunt, seu extorqueri tibi nequent, ideoque *haec officia omnia*, respectu hominum erga se inuicem, *sunt officia duntaxat imperfecta*. Officia erga alios imperfecta vocantur OFFICIA CHARITATIS (amoris, beneuolentiae, quibusdam humanitatis), quibus opponuntur OFFICIA NECESSITATIS, hoc est officia erga alios perfecta.

§. 107.

Quoniam itaque officia naturalia erga Deum, erga semetipsum et officio charitatis sunt imperfecta: *obligamur* moraliter et *naturaliter*, *ad haec officia nemini extorquenda*. Quae obligatio confirmatur quoque ex ea, qua obstringimur ad *fortalitatem* colendam §. 83. 84, hinc ad abstinendum ab omni, quantum fieri potest, uiolentia; quum ex adhibita hoc casu vi plus mali

C. VI. DE OBLIGATIONE PERFECTA. 107

mali in genus humanum redundaret, quam ex alterius non obseruantia alicuius officii imperfecti metuendum est.

§. 108.

Patet vero etiam, *banc naturalem ad officia imperfecta nemini extorquenda obligationem simul esse perfectam*, quippe cuius violatio repugnat iuri alterius stricto in sui conseruationem §. 106.

§. 109.

Ius Naturale Cogens est species Iuris Naturalis §. 51, ergo est Ius Diuinum §. 63, hinc poenis diuinis armatum §. 54: in quo Iuri Naturali Cogenti cum Iure Naturae latius dicto conuenit.

§. 110.

Praeterea vero Ius Naturale Cogens etiam metu coactionis ab eo homine, cuius ius perfectum violatur, inferendae munitum: in quo Ius Naturale strictum a reliquo Iure Naturali est distinctum §. 106.

CAPVT VII:

CAPVT VII.

DE

OBLIGATIONE
EXTERNA.

§. III.

Obligatio naturalis perfecta habet hoc commune cum obligatione positua humana, quod vtraque consistat in obligatione iuridica §. 65, qua violata alteri homini competit facultas, vim licite adhibendi contra eum, qui violat. *Quaecumque igitur notiones et propositiones ex hac obligationis perfectae conuenientia cum positua humana deducuntur, discedendo nempe ab iis, quae in vtraque obligatione iuridica sunt diuersa, sunt notiones et propositiones generaliores Iuri Naturali stricto cum Iuribus Humanis communes, hinc quum ad Ius Naturae Cogens, tum etiam ad Ius omne Humanum, tamquam ad species vnus eiusdemque Iuris generalioris, applicabiles.*

§. II2.

§. 112.

Obligatio iuridica, qua violata alteri homini competit facultas, vim licite adhibendi contra eum, qui violat, seu quae metu coactionis humanae efficitur, vocatur **OBLIGATIO EXTERNA**. Quae ergo distingui potest ab ea obligatione iuridica, quae metu poenae diuinae efficitur, siue sit naturalis seu positua, hoc est ab obligatione morali, et eatenus obligatio moralis dicitur **OBLIGATIO INTERNA**. Itaque obligatio moralis et interna est vnum idemque, nouum tamen illa nomen sortitur, quatenus spectatur in oppositione ad obligationem externam. Possunt vero in eadem actione obligatio et interna et externa vna consistere; licet et dentur actiones, ad quas tantum interne, et aliae, ad quas tantum externe obligamur, seu quibus *obligatio vel mere interna vel mere externa* inest. *Obligatio interna* vocatur etiam *obligatio in foro Diuino (interno)*, sicut *externa in foro humano (externo)*.

§. 113.

Ex his obligationis externae et internae notionibus concipitur idea *officii* §. 65. *externi et interni*, *legis iuridicae* §. 63. *externae et internae*, vt et *Iuris*, pro complexu et scientia legum iuridicarum sunt, *Externi ac Interni*.

§. 114.

Clarum etiam nunc est, quid dicatur *externae* atque *interne illicitum* vel *licitum* §. 26. *Facultas*, aliquid externe licite agendi, vocatur *IUS EXTERNVM* seu *IUS simpliciter*, in sphaera nempe legum externarum Iurisque *Externi*, sunt vocabulo iuris subiectivae pro facultate personae, quod est correlatum obligationis externae alterius. Differt itaque *ius externum a iure interno*, quemadmodum *lex externa a lege interna*, consistitque *ius externum* in facultate, vim licite adhibendi contra eum, qui obligationem quamdam externam erga nos violat. Vocatur *ius externum* subinde etiam *facultas moralis*, licet hoc nomen saepius haud
me-

mereatur; factim eo significato, ut distingua-
tur a *facultate physica*, legi externae contra-
ria, et quoniam ius externum atque facultas
moralis eundem in sphaera legum externa-
rum habere solent effectum. Atque eodem
sensu etiam in hac sphaera accipienda *necessitas*,
possibilitas, *impossibilitas* MORALIS, ideoque
et id, quod vocare solemus MORALITER *ne-*
cessarium, *possibile*, *impossibile*, ut et *impedi-*
mentum morale et id genus alia. Praestat ve-
ro ad praecauendam notionum confusionem
in locum termini: *moralis*, surrogare in sphae-
ra legum externarum terminum: *legalis*, ut,
quemadmodum idea differunt, ita etiam eius
signo et nomine distinguantur facultas, necessi-
tas, impedimentum cet. *morale*, h. e. vi le-
gis internae tale; a facultate, necessitate, im-
pedimento cet. *legali*, nempe vi legis exter-
nae tali.

§. 115.

Patet porro ex dictis, quid sit EXTERNE
obligatorium §. 26, quid EXTERNE *debitum*
§. 47, *iustum* §. 63, *praeceptum* vel *prohi-*
bi-

bitum §. 46, *indifferens* §. 26. et *permissum* §. 63. Actio externe seu in foro humano indifferens vocatur ACTVS MERI ARBITRII (res merae voluntatis, ius merae facultatis, actio, quae pro arbitrio seu pro lubitu determinari potest).

§. 116.

Actio externe illicita appellatur etiam ACTIO (externae) INIVSTA, licita autem IVSTA (externae). Qui facti iniusti reus est, INIVSTVS; fin minus, IVSTVS vocatur. Ergo 1) actio iniusta inuoluit transgressionem legis §. 34. externae, et violationem obligationis §. 34. externae, et violationem iuris externi alterius §. 114. 2) Iniustitia aequae ac iustitia mox actionis mox personae designat affectionem, 3) *Iustitia (externa)*, qualis nempe in sphaera legum externarum et in foro humano cogitur, inque eadem dicitur iustitia *simpliciter*) in sola absentia seu negatione iniustitiae externae consistere potest, ideoque haec iustitia, qua personae praedicatum,

tum, non concipitur vt virtus, nec consequenter etiam iustitia, qua facti qualitas, cogitur vt virtutis effectus: quippe *iustitia* personae *externa* non ponit necessario virtutem, vt nec eam excludat; quum contra *iustitia* personae *interna*, qualis nempe in foro conscientiae requiritur, omnino ponat atque inuoluat virtutem §. 60. 61. 4) *Lex externa* concipi potest vt norma iusti atque iniusti, et *Ius Externum* tamquam scientia iusti atque iniusti.

5) *Ius externum datur ad agendum ea omnia quae non sunt externe iniusta* §. 114, vnde patet iuris externi extensio.

§. 117.

Factum itaque *iniustum* (externe tale) considerari potest vt determinata species facti minus recti §. 26. 34. Hinc 1) factum iniustum vel continet reatum, vel minus continet: illud formaliter est iniustum et imputabile in demeritum atque inuoluit iniustitiam personae; hoc materialiter dumtaxat iniustum et minus imputabile, atque ideo *factum* in sphaera Iuris ex-

H

terni

terni *inculpabile*, excluditque personae iniustitiam, nudam facti iniustitiam complectens. 2) *Factum iniustum*, cui reatus inest, seu *culpabile* est vel *dolosum* vel *culposum* (strictè dictum) §. 36. Factum iniustum dolosum vno verbo MALEFICIVM appellare ab vsu loquendi non abhorret, vnde MALEFICVS vocatur, qui maleficii reus est.

§. 118.

Actio iniusta nuncupatur etiam LAESIO, quae itaque consistit in transgressione legis externae, in violatione obligationis externae et in violatione iuris externi alterius §. 116. Porro *laesio* vel reatum inuoluit vel minus, et priori casu iterum vel culpam vel dolum continet §. praec., vnde *laesio* vel *culpabilis* est vel *inculpabilis*, prior vero vel *culposa* vel *dolosa*. Laesio culpabilis est INIURIA latius dicta, quae igitur ponit violationem iuris alterius, cui simul reatus inest. Ergo datur laesio sine iniuria, atque omnis *iniuria* vel *culposa* est vel *dolosa*; et *laesio* et *iniuria* vel *commissiva* est vel *omissiva* §. 7.

Ce-

Ceterum ex dictis per se patet, posita lege externa poni obligationem externam ad non agendum iniuste (externe), ad colendam iustitiam (externam), ad maleficium non patrandum, ad non laedendum, ad iniuriam non faciendam: quamobrem tamquam prima principia et leges generales omnis Iuris Externi spectari possunt hae propositiones: *iniuste non age, cole iustitiam, neminem laede. cct.*

§. 119.

Si tibi ius (externum) competit, quodam obiecto utendi, eiusdemque ab usu alios excludendi, illud obiectum in disciplinis iuridicis per excell. *tuum* appellatur. Est vero *uti* generatim utilitatem actuare, et *excludere* alterum *ab usu* est efficere, ut alter aliquo obiecto uti nequeat, seu ut ab eius usu ablineat, seu impedire alterum, quo minus eo utatur. Itaque id, quo quis uti exclusis aliis iure potest, est intuitu eiusdem personae *Suum*, atque pro diverso personarum respectu vocatur *meum, tuum, alienum, nostrum, vestrum.*

Praedicatur vero *suum* etiam de ipso iure, quod alicui competit, certo obiecto exclusis ali-

is utendi, immo etiam omne ius per se spectatum, quod quis habet cum aliorum exclusione, vocatur *ius suum*. Atque tum *usus* iuris sui idem est quod exercitium iuris, ita ut tu dicaris *iure tuo uti*, si facis, ad quod faciendum tibi exclusis aliis ius competit; et *ab usu iuris tui alterum excludere*, si impedis, quo minus alter faciat, quod facere vi iuris tui prohibetur.

§. 120. (120. 120) qui idem est
 Si quis agit, quod repugnat iuri alterius in id, quod est suum, vel simpliciter quod iuri suo alterius adversatur, is alteri *SVVM NON TRIBVIT, IVS SVVM ALTERIVS* (ius alienum) *TVRBAT*. Pertinent huc etiam modi loquendi: *inuadere, subtrahere, imminuere, auferre alienum s. suum alterius*. Qui minus tale quid agit, vel agit, quod tali iure alterius minus adversatur, is alteri *SVVM TRIBVIT, IVS SVVM TRIBVIT*; quo etiam pertinent locutiones: *relinquere alteri suum, abstinere ab alieno*. Vtrumque et *commissive* et *omissive* fieri potest.

C. VII. DE OBLIGATIONE EXTERNA. 117

Quoniam posito iure meo externo ponatur obligatio in altero externa necesse est §. 114; patet, quod posito obiecto aliquo tamquam meo vel posito iure meo, alteri obligatio incumbat, ea non agendi, quae meo iuri repugnant. Vnde deducitur *obligatio ad suum* (et ius suum) *cuique tribuendum*, ad *abstinendum ab alieno*, ad *nemini ius suum auferendum*, ad *neminem in usu iuris sui impediendum*, tamquam principia generalia obligationum externarum Iurisque Externi. Ergo 1) omnis actus, quo alteri non tribuitur, quod suum est, quo alteri ius suum auferitur, quo in iure suo turbatur, est actio iniusta et laesio §. 116. 118. 2) Iustitia personae externa in mera eius abstinentia ab alieno consistere potest §. 116. 3) Qui iure suo utitur, non laedit, nemini facit iniuriam nec dolo facit.

§. 122.

PROPRIETAS mea *latius* dicta nihil aliud est, nisi ius mihi competens, excludendi alterum ab usu eius, quod est meum, et hinc ab

H 3

actu,

actu, quo ius meum turbatur §. *pracc.*, atque id, in quod alicui competit proprietas, est ipsi *PROPRIVM* *latius d.* Quum in omne suum competat ius tale excludendi (ius prohibendi) §. 119, *omne suum continet proprietatem et est proprium.* Hinc, quid *ius proprium* sit, et omne ius suum esse ius proprium atque continere proprietatem intelligitur §. *ead.*

Vt aliquod obiectum praedicari queat suum Caii, requiritur, 1) ut sit utile Caio, 2) ut Caius utendi eo ius habeat, ideoque illo uti lege (externa) non prohibeatur, 3) ut Caius alium ab usu eiusdem obiecti excludere legaliter possit (nulla lege externa vetante), 4) ut eo casu, dum alter impedit Caium in usu vel exclusionem, Caius cogere legaliter possit alterum, ne impediat.

§. 124.

Hinc itaque patet, *Suum* Caii esse obiectum utile, circa quod Caio ius utendi competit, alteri vero obligatio, ab eius usu se abstinendi, incumbit. Immo quoniam omne ius pro fine eius

eius, cui illud competit, vtilitatem quamdam, qualiscumque ea sit, habeat necesse est, vt adeo ius, quod esset plane inutile, ius non foret; *suum* definiri etiam potest per id, in quod alii cui competit ius proprium §. *præc.* et 122.

§. 125.

Licet vero omne *svvm* sit proprium §. 122, potest tamen proprium esse vel alicui soli, vel pluribus simul, atque tunc priori casu vocatur *PROPRIVM strictius*, posteriori *COMMVNE*. Hinc *PROPRIETAS* mea (iuris mei, et meum) *strictius* dicta est, quæ mihi soli competit; *communio* vero (iuris, et suum) est proprietatis *latius* dicta pluribus simul competens.

§. 126.

Malum læsi ex læsione, hoc est, quod sentit læsus ex actione lædentis qua talis, appellatur *DAMNVM*. Ergo 1) ex omni læsione oritur damnum læso homini §. 123; 2) malum, quod alicui ita oritur, vt qua effectus actioni alterius tribui non possit, non est damnum, ideoque non datur *damnum casuale*; 3) malum, quod quidem alicui ex actione alterius, non ve-

ro iniusta, non laesione oritur, pariter ad damna non referendum. Talia mala *iacturae* et *detrimenti* nomine insigniuntur.

§. 127.

Damnum est laesionis effectus in laeso §. *praec.*: hinc ex speciebus causae suae dispecitur
 1) quoad personam damnum dantem seu inferentem, in *damnum culpabile* (iniuria datum §. 118.) et *inculpabile* (citra iniuriam datum), culpabile vero damnum in *culposum* et *dolosum*.
 2) Quoad factum et legem in *damnum commisionis* et *omissionis*.

§. 128.

Laeso in laedentem ius est, ut ius suum a laedente non auferatur, ideoque damnum ipsi non inferatur, consequenter, si quod datum fuerit, ut illud cesset; alias enim ius suum esset inutile. Ergo huic iuri laesi respondet in laedente obligatio (externa) efficiendi, quo damnum a se alteri datum cesset, quae vocatur *OBLIGATIO* ad *REPARANDVM DAMNVN*.
Postea igitur laesione ponitur obligatio laedentis ad reparandum damnum ei, cui est datum, ideoque lae-
 so

*so competit ius exigendi reparationem damni
sibi a laedente illati.*

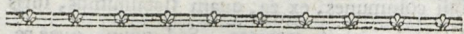
§. 129.

Possemus plures adhuc alias notiones propositionesque, Iuribus Humanis cum Iure Naturali communes, ex ea, quam stabiliuimus, Iuris Externi notione deriuare. Sed quum, quae reliqua sunt, in ipsa Iuris Naturalis tractatione tamen sint excutienda; eademque, si suo loco probe hausta fuerint, facile mediante abstractione logica extendi, atque ita ad vsum omnis Iuris Humani transferri possint; vt repetitiones euitemus, atque vt ne videamur in generalioribus et mere hypotheticis nimis occupati: dicta sufficere possunt. Id vero ex iis, quae deduximus, obseruare non pigebit, *finem* omnis Iuris Externi primarium et vltimum in eo positum esse, vt *ius suum cuique a quoque tribuatur*: *medium* vero ad hunc finem consequendum consistere *in metu coactionis* tanquam motiuo, quo quisque obligatur ad abstinentiam ab alieno; tum vero, si hic metus non suffecerit ad hunc effectum producendum, *in ipso actu coactionis*

H 5

feu

seu *usu iuris cogendi*, vt alter obligationi erga me suae satisfaciatur, vtque mihi ius meum tribuatur. Vnde quatenam sit *vis obligandi* legum externarum, quatenam *vis imputandi* § 42, illamque esse earundem vim seu *virtutem principalem*, hanc *subsidiariam*, intelligitur.

CAPVT VIII.

DE

OBLIGATIONE
PERFECTA

QVA

OBLIGATIONE
EXTERNAE.

§. 130.

Obligatio externa esse potest vel *naturalis* vel *positiua* §. III. et 49, obligatio perfecta est obligatio externa naturalis §. 98 et 49. Quoniam itaque obligatio perfecta est species externae, hinc Ius Naturale Cogens species Iuris

Ex-

Externi; sequitur, vt *principia Iuris Externi ad Ius Naturale Cogens*, quatenus tamquam *Ius Externum spectatur*, possint applicari. Quod si igitur termini Iuris Externi, ex. gr. *actio illicita, licita, praecepta, prohibita, permessa, iniusta, laesio, iniuria, suum, proprietas, damnum* et cetera. adhibentur, necesse est vt considerentur, *quatenus vi legis naturalis perfectae tales sunt*: vnde his terminis in Iure Naturali additum: *naturaliter* et *naturale* dandum, vt distinguantur ab iis, qui in Iure Externo Positivo occurrunt, atque ibidem cogitantur, *quales vi legis externae positivae sunt*. Ita ex. gr. *laesio*, quae vi legis naturalis Perfectae talis est, *laesio* est NATURALIS; malum laesi e laesione naturali *damnum* est NATURALE; id, in quod alicui competit ius proprium naturale, est *suum* NATURALE; quidquid per legem naturalem perfectam licet, prohibitum, permixtum, iniustum est, id NATURALITER licet, prohibitum, permixtum, iniustum est. Si vero hoc additum terminorum Iuris Externi in tractatione Iuris Naturalis Cogentis non semper

per

per explicite adponitur, tamen subintelligendum est.

§. 131.

Quodsi quid porro recta argumentandi ratione, e lege naturali de aliorum conseruatione non impedienda, deduci potest tanquam *suum, laeso, damnum* cet., ad illud etiam principia harum notionum in Iure Naturali Cogeniti applicari posse clarum est. Et quum a genere ad speciem certa valeat consequentia; intelligitur, quatenus tanquam principia Iuris Naturalis, et speciatim tanquam principia obligationum perfectarum seu tanquam leges perfectae, admittendae sunt propositiones istae: *Neminem laede, cole iustitiam §. 118, suum cuique tribue §. 124. nemini ius suum aufer, absque te ab alieno §. 121, nemini damnum infer, damnum datum repara §. 128.*

§. 132.

Inde vero conficitur, pari ratione tanquam principia Iuris Naturalis, speciatimque tanquam principia iurium naturalium strictorum, admit-

ten-

tendas esse sequentes. theses: *Cuiuslibet competit ius naturale strictum, ne laedatur, ne iniuria afficiatur, ut suum sibi tribuatur, ne ius suum sibi auferatur, ne in usu iuris sui turbetur vel impediatur, ne sibi damnum inferatur, ut damnum datum sibi a dante reparetur §. praec.* Atque ita ius naturale cuiusvis in corporis vitaeque suae conseruationem, quod euictum dedimus §. 102. 105, per hypothesin generalius cogitari potest tamquam *ius naturale cuiuslibet in conseruationem omnium iurium suorum naturalium.*

Quum porro ius externum consistat in facultate agendi, quatenus legi cuidam externae non repugnat §. 114; sequitur ut *ius externum naturaliter detur ad agenda ea omnia, quae iuri alterius in sui conseruationem non contrariantur, quae legi cuidam perfectae non aduersantur, quae iure Perfecto sunt indifferentia, et quibus alter naturaliter non laeditur.* Atque ita enascitur conceptus iuris externi naturalis, consequenter iuris perfecti, qua externi, quod latissimae est extensionis. Quod quidem ius saepe nentiquam est facultas moralis, quin potius impossibilitatem moralem et peccatum continet; sed respectu tui tamen tamquam ius externum naturaliter spectandum est a te tamquam tale agnoscendum, quum agnoscenda a te sit obligatio tua perfecta, ad alterum in his agendis per vim non impediendum; consequenter et agno-

agnoscendum huius obligationis correlatum ius alterius strictum qua externum, quod inde ipsi per indirectum exoritur. Et tibi quidem sufficere potest, hanc tuam obligationem esse obligationem veri nominis, voluntati diuinæ et saluti societatis vniuersalis, hinc officii socialitatis consentaneam.

§. 133.

Quum itaque finis Iuris Naturalis Cogentis, qua Iuris Externi, eo tendat, vt nos atque id omne, quod naturaliter nostrum est, conseruemus, hinc vt ne naturaliter laedamur; mediumque huius finis obtinendi positum sit in coactione, quam vi iuris nostri naturalis licite contra laedentem adhibere possumus §. 103. 129: deducitur inde *iur naturale, ei, qui nos laedit, vim opponendi*, hoc est *IUS SESE SVVMQVE DEFENDENDI*; ideoque etiam *iur, vim eius, qui nos laedit, vi repellendi*, seu *conanti laedere RESISTENDI*; immo etiam *iur non patienti, vt alter nos laedere actu incipiat*, ideoque *iur, ei, a quo nobis laeso, imminet* seu probabiliter metuenda est, *vim opponendi, ei, que resistendi*.

§. 134.

INTENTAT LAESIONEM, qui propositum (intentionem, animum) laedendi facto prodit, hoc est facto externo manifestat: ergo *laesionem intentanti vim opponere licet §. praec.*

Atque eatenus *animus laedendi*, manifestatus nempe, *aequipollet laesioni actuali*. Quum vero is, cui laesio imminet, constitutus sit in PERICULO, quippe quod denotat imminentis mali statum; periculo autem opponatur SECURITAS, status a periculo vacuus: consequitur ex iure contra laesionem intentantem *ius naturale cuiuslibet ad periculum* (laesionis) *vi propulsandum*, et *securitatem sibi* (a laesione) *asserendam*, quod vno verbo appellari solet *ius naturale SECURITATIS*, atque consistit in iure vim opponendi ei, qui nobis laesionem intentat.

§. 135.

Et quum coactio seu violentia eam ob rationem, quia et quatenus est remedium necessarium ad nos conseruandos, sit naturaliter licita §. 106; sequitur vt ob eandem rationem et eatenus etiam liceat: quidquid suum est laedentis, inuadere atque auferre. Atque ita concipitur notio *coactionis, vis, violentiae* generalior et *latius dictae* conf. §. 89., qualis in omni Iure Externo cogitatur, scilicet denotat omnem *actum*, quo *suum* seu *ius suum alteri non tribuitur*. Itaque *coactio* et *vis* hoc significato latiori, qua actus laesi in laedentem ad se suumque conseruandum, naturaliter est licitus et iustus; reliqua vero omnis, hoc est

est ea, quae exercetur in non laedentem, naturaliter illicita et iniusta est.

§. 136.

De cetero quoniam *coactio* spectari potest tamquam *remedium durius*; per se patet, *leniorum mediorem* usum ad se suumque conservandum non solummodo naturaliter esse permissum, sed etiam, quatenus ad hunc finem et ius suum consequendum sufficit, esse praeceptum et violentiam prohibitam §. Quamobrem *ius*, quod naturaliter competit *cogendi laedentem*, simul comprehendit *ius*, quibuscumque mediis lenioribus et qualibet minorum malorum illatione se suumque contra laedentem tuendi.

§. 137.

Contra laedentem violentia iuste exercetur. *Quodsi laeso cogitur ut culpabilis* §. 118, consequenter ut moraliter imputabilis in poenam; *violencia*, qua utimur contra laedentem, consideranda est ut *species imputationis in poenam* et quidem *efficacis*. Atque ita evidens est, *Ius Naturale Cogens constituere factis naturaliter iniustis imputabilitatem in coactionem*, a laeso homine exsequendam, tamquam determinatam *poenarum naturalium* §. 109. *speciem*, *Iurique Naturali Cogenti propriam*: quum cetera officia naturalia extorqueri nequeant, hinc et cetera facta naturaliter prava coactioni alterius hominis non subsint §. 106. 109.

§. 138.

§. 138.

Itaque *laesionem culpabilem* non tantum imputat Deus qua legislator, sed imputare etiam potest homo isse, cuius violatum est ius; homo puta cogendo, Deus puniendo sensu strictiori. Imputatio, cuius auctor est Deus, vocatur IMPUTATIO IN FORO DIVINO (in foro poli, conscientiae, interno, imputatio diuina); cuius autem homo, IMPUTATIO IN FORO HUMANO (in foro soli, foro externo, imputatio humana). *Imputatio in foro diuino infinite est praestantior imputatione humana*, 1) quoniam illa et ad actus internos extenditur §. ; haec vero ad ea, quae cognosci ab altero homine possunt, consequenter ad actus externos certos restringitur: 2) diuina nunquam non vera, efficax, factis proportionata; humana ex aduerso saepe erronea, inefficax, minus proportionata.

§. 139.

Datur tamen etiam coactio naturaliter iusta, quae non est imputatio. Sume laesionem inculpabilem §. 118. seu factum iniustum reatu vacuum, ex gr. eius, qui vsu intellectus destituitur, vel qui versatur in casu collisionis officii perfecti cum officio morali maiori §. 104. Quoniam tale factum est inculpabile §. 117, imputari in poenam nequit. Ast vero ni-

I

hilo-

hilominus laeso hoc casu violentiam, tamquam remedium sese conseruandi necessarium, adhibere licet, et ius eius cogendi saluum perstat, quippe quod non ex actione laedentis moraliter mala, sed ex obligatione laesi ad se conseruandum promanat §. 102. Quamobrem datur coactio naturaliter iusta, quae ad imputationem referri nequit.

§. 140.

De cetero Ius Naturale Cogens a reliquo Iure Naturali distat quam longissime hoc nomine, quod custodia officiorum conscientiae et studium virtutis praemiis a Diuina Providentia sperandis maximis et certissimis munita intelligatur §. 56: contra vero ea officiorum duntaxat externorum custodia iustitiaeque mere externae studium, 1) *respectu Dei* non tantum praemiis indigna sit, sed etiam, quatenus cum neglectione virtutis et officiorum conscientiae copulata est, poenis diuinis maximis et certissimis subicit §. 56; 2) *respectu aliorum* hominum vero, quatenus custodia ista tamquam nuda abstinentia ab alieno et a factis externe iniustus consideratur, nihil tribuat nisi vacuitatem imputabilitatis in coactionem seu exemptionem a poena Iuris Naturalis cogentis, hoc est IMPVNITATEM. Atque eatenus Ius Naturale Cogens praemiis destituitur.

§. 141.

§. 141.

Si porro Ius Naturae Cogens pertractatur vt Ius Externum; 1) *actionum externarum dumtaxat ratio habetur* missis internis, quoniam actiones mere internae ab alio homine cognosci non possunt, 2) *quatenus ab altero homine cognosci possunt*, hinc quatenus earum veritas certa reddi hoc est *probari* potest. Sufficit vero in actionibus humanis *certitudo moralis* etiam ad probationem, sicubi certitudo apodictica haberi nequit.

§. 142.

Vltimo loco de *collisione officiorum*, qua Ius Naturale Cogens spectat, quaedam exponenda restant. Quodsi *officium necessitatis*, quod *vni debetur*, *colliditur cum officio amoris quod alteri debetur*; *vincet prius*, quatenus *ceteris paribus lex*, quae *iure cogendi alterius munitur*, *fortior ea est*, quae *hoc iure destituitur* §. 21.

§. 143.

Datur vero etiam *collisio officii necessitatis cum vitae conseruatione*, vbi scilicet officium necessitatis expleri nequit sine iactura vitae eius, qui ad officium tale faciendum obligatur. Qui quidem status hominis, quatenus in collisione officii necessitatis cum vitae suae conseruatione versatur, vocari solet *STATVS EXTRAORDINARIVS* (irregularis status, casus necessitatis, extrema, vltima, ineluctabilis necessitas, extremum periculum); cui opponitur *STATVS ab*

istiusmodi collisione vacuus, ORDINARIUS (regularis).

§. 144.

Quoniam vita hominis est perfectio eius fundamentalis, quippe qua sublata tolluntur omnes reliquae, quaecumque fuerint, perfectiones, quibus in hoc orbe terrarum instructus est, cessatque adeo ipsa eius humanitas; *iactura vitae non potest non considerari tamquam malum maius respectu iacturae plurium aliarum perfectionum humanarum.* Atque eatenus obligatio ad conferuandam vitam seu ad mortem atque interitum effugiendum fortior est obligatione ad officia necessitatis facienda, et lex: *ne perear*, maior est lege: *ne violes officia perfecta*, consequenter in collisione illa vincit, et haec ipsi cedit. Clarum itaque est, officia perfecta admittere aliquam in statu extraordinario exceptionem, hinc admittere quamdam latitudinem moralem §. 57. Atque eatenus verum est: *Necessitas non habet legem, et omnis honesta est ratio expediendae salutis.*

§. 145.

Quamobrem homini in statu extraordinario constituto naturaliter competit quaedam facultas moralis, negligendi officium perfectum, vt ne pereat, quae vocatur FAVOR NECESSITATIS.

§. 146.

Probe tamen obseruandum, ad fauorem necessitatis pronocari non posse, vbi non existit status

status ille extraordinarius, hinc ubi 1) non ipsius vitae, sed alius dumtaxat perfectionis minoris amissio, cum officii perfecti expletionem copulata est, aut 2) vita et officium perfectum non ita colliduntur, ut, nisi hoc violetur, vita conservari nullo modo possit, hoc est nisi talis officii neglectio interitus vitandus sit remedium necessarium, et hinc unicum.

* Quare nec 1) *apprensus* et *opinatus* dumtaxat status extraordinarius locum dat necessitatis favori; nec opus est ad eundem provocare, ubi 2) de officio *charitatis* expediendo agitur; aut ubi 3) *contra laedentem* vita tuenda est, quod vis laedi in laedentem non est officii violatio, sed *iuris sui exercitium* §. 135.

§. 147.

Ceterum, quoniam neque hac, quam vivimus, vita felicitas summa continetur §. 73, neque in eius conservacione ultimus Dei finis poni potest §. 60, hinc nec obligatio ad vitam hanc conservandam est suprema, sed aliis obligationibus naturalibus fortioribus omnino subordinata §. 60: *favor quoque necessitatis hac lege naturali restringitur: quatenus obligatio maior non obstat.* Unde patet, fieri posse, ut officium perfectum vincat obligationem ad vitam conservandam, ubi scilicet illud cum obligatione quadam maiori reperitur copulatum.

§. 148.

Ex dictis itaque intelligitur, quatenus detur favor necessitatis, et quatenus eius usus sit moraliter

et naturaliter licitus, hoc est voluntati diuinae, quoad sola ratione cognosci potest, non contrarius. Atque eatenus *fauor necessitatis ad iura hominis moralia et naturalia* latius dicta §. 87. recte refertur.

§. 149.

Quia tamen vsu fauoris necessitatis officium perfectum, ideoque ius alterius naturale strictum violatur; *omnis actio, quae vi fauoris necessitatis suscipitur, pertinet ad actiones iniustas et ad laesiones* §. 130. Quare fauor necessitatis respectu *Iuris Naturalis Externi* et respectu *eius, contra quem exercetur, ius appellari nequit, quin potius huic tanquam laeso competit ius restituendi, seque suumque defendendi* §. 133, et *damni sibi dati reparationem exigendi* §. 132. Ast sufficere potest, quod actio eiusmodi ex fauore necessitatis suscepta sit laesio a reatu vacua, quae moraliter imputari nequit, vno verbo, *laesio inculpabilis* §. 117. 118; quum ob maiorem obligationem minor, quae et quoad cum maiori colliditur, suspendatur, atque impedimentum morale obstat, quo minus defectus rectitudinis facti, qui in hoc casu deprehenditur, suppleri possit.

Ergo status extraordinarius ex officio perfectum officium imperfectum, quod quibusdam videtur, non efficit.

Quid vero differentiae laesionem inter *culpabilem* et *inculpabilem* ratione effectus iuridici intercedat, in ipsa *Iuris Naturalis tractatione Sect. III.* ostendetur.

IN-

INDEX

NOTIONVM

quae in Prolegomenis Iuris Naturae continentur.

A.

<i>Abusus</i> facultatum suarum §. 38		minus recta	26
<i>Actio</i> commissiua debita	26	moralis	47
ex ignorantia	37	moraliter bona	47
externa	1	culpabilis	46
ext. debita	} 115	culposa	46
ext. iusta		debita	46
obligatoria		dolosa	46
permissa		illicita	46
praecepta		imputabilis	46
prohibita		inculpabili	46
honestas	72	indifferens	46
humana	7	licita	46
illicita	26	mala	47
indifferens	26	minus recta	46
inhonesta	72	necessaria late	11
iniusta (externe)	116	stricta	44
interna	1	obligatoria	46
inuita	40	praua	47
iusta	63	praecepta	46
iusta (externe)	116	prohibita	46
libera	7	recta	46
libera commissiua et omisiua 7. 19 not.		turpis	72
libera ratione determinationis et executionis 8 not.		negatiua	7
<i>Actio</i> licita	26	obligatoria	26
mere naturalis	14	obl. praecepta et prohibita	26
	I 4	omisiua 7. 19 not.	
		permissa	63
		permissa explicite, im-	
		plibite et tacite	63
		phy-	

INDEX

physice necessaria	8		
positiua	7		
<i>Actio</i> praua	46		
priuatiua	7		
recta	26		
<i>Actus</i> meri arbitrii	115		
<i>Aeternitas</i> obligationis naturalis	67		
<i>Alienum</i>	119. 124		
<i>Animae</i> hum. facultas appetitiua	2		
eaeque inferior et superior	3		
<i>Animae</i> hum. facultas cognoscitiua	2		
eaeque inferior et superior	3		
<i>Animae</i> hum. imperium in se ipsam 9. not. **			
regimen in corpus 9. not. **			
<i>Anomia</i>	34		
<i>Antinomia</i>	25		
<i>Arbitrium</i> liberum	6		
<i>Atheus</i>	76		
<i>Auctor</i>	27		
<i>Auctoritas</i> legis iuridicae	74		
B			
<i>Beatitudo</i>	24		
<i>Bonum</i> morale seu moraliter bonum	68. 46		
<i>Bonum</i> physicum	68		
physicum positium et priuatiuum	68		
		C.	
		<i>Casus</i> necessitatis	143
		<i>Causa</i> impulsiva	11
		<i>Causa</i> libera	27
		<i>Coactio</i> late	135
		<i>Coactio</i> et cogere stricte	98
		<i>Collisio</i> legum	25
		<i>Commune</i>	125
		<i>Communio</i> iuris	125
		<i>Concaussa</i> facti	31
		<i>Concurrere</i> ad factum	31
		<i>Conscientia</i> moralis eaeque bona et mala	70
		<i>Conscientia</i> obligatio	43
		<i>Consociatio</i>	82
		<i>Corpus</i> morale	92
		<i>Corpus</i> mysticum	92
		<i>Culpa</i> late stricte	35
			35
		D	
		<i>Dammum</i>	126
		citra iniur. datum	} 127
		commissionis	
		culpabile	
		culposum	
		dolosum	
		inculpabile	
		iniuria datum	} 130
		naturale	
		omissionis	127
		<i>Dammum</i> reparare	128
		<i>Debitum</i> (actio debita) externe	115
		moraliter	47
		<i>Defectus</i> rectitudinis facti	
			vin-

INDEX.

vincibilis et inuincibilis 34
Defendendi se suumque ius
 naturale 133
Deiſta 76
Demeritum 28
Detrimentum 126
Diligentia 38
Dolus (pro reatu ſurtus
f. malus) 36

E.

Error vincibilis et inuincibilis 37
Excipere a lege 25
Excludere alterum ab vſu
alicuius obiecti et ab vſu
iuris ſui 119
Exercere ius ſuum 89
Exercitium iuris ſui 119
Exiſtimatio 72
 bona et mala 72
Externe debitum
 indifferens }
 iuſtum } 115
 obligatorium }
 permiſſum }
 praeceptum }
 prohibitum }
Extorſio ſtrictae 98

F.

Factum commiſſionis 7
Factum 7

externe culpabile }
 culpoſum }
 dolofum } 117
 inculpabile }
 iniuſtum }
 iuſtum }

in genere culpabile 35
 culpoſum 36
 dolofum 36
 excuſabile 35
 inculpabile 35
 inexcufabile 35
Factum liberum 7

omiffionis 7. 19. *not.*
Factum ſtrictae 7
Facultas animae appetitiua 2
 caeque inferior et ſuperior 3
Facultas animae cognoſcitiua 2
 caeque inferior et ſuperior 3
Facultas legalis 114
Facultas moralis 44
Fauor neceſſitatis 145
Felicitas hominis 24
 interna et externa 24

G.

Gens 97

H.

Honeſtas 72
Honeſtum 72
Humanitas 10
 I. 5

INDEX-

I.			
<i>Iactura</i>	126	<i>Imputatio</i> in praemium	
<i>Ignorantia</i> vincibilis et in-		et in poenam	28
vincibilis	37	moralis	46
<i>Illicitum</i> externe	114	<i>Imputabilitas</i> facti	29
in genere	26	moralis	46
interne	114	<i>Indifferens</i> externe	115
Iure Naturali		moraliter	46
stricto	130	<i>Indispensabilitas</i> obliga-	
moraliter	46	tionis nat. 67 <i>not.</i>	
naturaliter	61	<i>Infelicitas</i> hom.	24
<i>Immutabilitas</i> obligatio-		interna et externa	24
nis natur.	67	<i>Inbonestas</i>	72
<i>Impedimentum</i> legale	114	<i>Inbonestum</i>	72
morale	45	<i>Iniuria</i> (late dicta)	
phylicum	44	commisiua	} 118
<i>Imperfectio</i> hominis mo-		culposa	
ralis	69	dolosa	
<i>Impossibile</i> legaliter	114	omissiua	
moraliter	44	<i>Iniustitia</i> (externa) per-	
<i>Impossibilitas</i> legalis	114	sonae	116
moralis	44	<i>Iniusta</i> (externe) actio	116
<i>Impunitas</i>	140	<i>Iniustum</i> iure Nat. stri-	
<i>Imputabile</i> factum	29	cto	130
<i>Imputabilitas</i> facti	29	<i>Iniustus</i> externe talis	116
<i>Imputatio</i>	28	<i>Intellectus</i>	4
diuina	138	<i>Iustum</i> externe	115
ethicax	28	Iure Nat. stricto	130
facti et iuris 29. <i>not.</i>		moraliter	47
humana	138	<i>Ius obiectiue</i> sumtum	63
inefficax	28	Diuinum	63
<i>in foro</i> consci-		Externum	113, 116
entiae	} 138	Gentium Vniuersale la-	
diuino		te d.	97
externo		Humanum	63
humano		Internum	113
interno		<i>Ius Naru</i> ale Cogens	99
poli et foli	Naturale late	51	
		<i>Ius</i>	

INDEX.

<i>Ius Naturale late aeternum</i>		<i>Ius subiectiue pro facultate</i>	
	67	<i>re morali sumtum</i>	44
Gentium	97	<i>pro facultate personae</i>	114
immutabile	67	<i>pro facultate physica</i>	63
indispensabile	67.	<i>idque naturale et positium</i>	65
<i>not.</i>		<i>Ius alienum</i>	120
mere tale	91	<i>Ius alterius turbare</i>	120
necessarium	67	<i>Ius externum</i>	114
Oeconomicum	96	<i>internum</i>	114
Societatis Vniuersalis	83	<i>Ius meum</i>	119.124
societatum domestica-		<i>Ius merae facultatis</i>	115
rum	95	<i>Ius morale</i>	44
societatum particula-		<i>Ius naturale ad periculum</i>	
rium	91	propulsandum	134
vniuersale	97	<i>naturale late d.</i>	87
<i>Ius Naturale stricte</i>	99	<i>naturale resistendi lae-</i>	
<i>Ius perfectum</i>	100.	<i>dere conanti</i>	133
<i>Ius Philosophicum</i>	63	<i>naturale securitatis</i>	134
<i>Ius Positiuum</i>	65	<i>naturale sese suumque</i>	
idque Diuinum et Hu-		<i>defendendi</i>	133
manum	65	<i>naturale stricte d. seu</i>	
rationis	64	<i>strictum</i>	100.108.
reuelationis	64	<i>Ius proprium late</i>	122
sociale Vniuersale late d.		<i>strictum</i>	125
Societatis Vniuersalis	91	<i>Ius suum</i>	119.124
societatum domestica-	83	<i>suum alteri auferre</i>	120
rum naturale late d.		<i>suum alteri tribuere</i>	120
<i>not.</i>	96	<i>Iustia (externe) actio</i>	116
<i>Ius Vniuersale late d. Gen-</i>		<i>Iustitia externa et interna</i>	
tium	97	personae	116
Vn. Oeconomicum	95	<i>Iustum externe tale</i>	116
Sociale	91	<i>Iustus externe talis</i>	116
Societatum domestica-			
rum	95		
Societatum particula-			
rium	91		

L.

<i>Laesio</i>	118
<i>Lae-</i>	

INDEX.

<i>Laesio</i> commissiva	} 118	iubens	90
culpabilis		iuridice talis	63
culposa		moralis late	13
dolosa		moralis stricte	43
imminens		naturalis cogens	99
inculpabilis	118	natur. imperfecta	99
naturalis	130	natur. late	49. 50.
omissiva	118	<i>Lex naturalis</i> stricte	99
<i>Laesio</i> intentans	134	naturalis aeterna	67
<i>Latitudo</i> moralis	57	immutabilis	67
<i>Legem</i> seruare	25	indispensabilis	67
<i>Legi</i> satisfacere	25		not.
<i>Legis</i> iuridicae auctoritas		necessaria	67
	74	vniuersalis	67
<i>Legislator</i>	63	<i>Lex</i> negans	19
<i>Legis</i> promulgatio	66	<i>Lex</i> perfecta	99
<i>Legis</i> publicatio	66	perfectiua	25
<i>Legis</i> transgressio late	34	<i>Lex</i> permittens	90
stricte	35	<i>Lex</i> positiua	65
culpabilis et inculpabilis	35	caque diuina ethumana	65
culposa et dolosa	36	praeceptiua	19
excusabilis et inexcusabilis	35	prohibitiva	19
<i>Legis</i> violatio late	34	<i>Lex</i> rationis	64
stricte	35	reuelationis	64
<i>Legis</i> vis obligandi et imputandi	42	vetans	19
<i>Legum</i> collisio	25	<i>Lex</i> vincens legem aliam	25
<i>Lex</i>	13	<i>Libertas</i> interna	6
aicens	19	<i>Libertas</i> mentis	6
cedens legi alteri	25	<i>Licitum</i> externe	114
cogens	99	in genere	26
diuina	43	interne	114
diuina positiua	50	Iure Naturali stricte	130
externa	113. 116	moraliter	46
imperfecta	99	naturaliter	61
interna	113	<i>Limitatio</i> essentialis	57
			Lu.

INDEX.

<i>Lubitus</i>	6	vitiositas	47
M		<i>Moralitas</i> actionis	47
<i>Maleficium</i>	117	<i>Moraliter</i> bonum	46
<i>Maleficus</i>	117	debitum	47
<i>Malum</i> morale	46. 68	illicitum	46
physicum	68	impossibile (stricte)	44
idque positivum et pri-		indifferens	46
uativum	68	iustum	47
<i>Merevi</i> aliquid	27	licitum	46
<i>Meritum</i> late	27	malum	46
stricte	27	necessarium (stricte)	44
<i>Metum</i>	119. 124	obligatorium	46
<i>Miseria</i>	24	possibile (stricte)	44
<i>Morale</i> corpus	92	praeceptum	46
impedimentum	45	prohibitum	46
ius	44	<i>Morium</i>	11
officium	47	N	
vitium	47	<i>Natura</i>	10
<i>Moralis</i> actio	47	hominis	10
conscientia	70	<i>Naturae humanae primatio</i>	10
eaeque bona et mala	70	<i>Naturale</i>	10
facultas	44	<i>Necessarium</i> legaliter	114
imperfectio	69	moraliter (stricte)	44
impossibilitas (stricte)	44	<i>Necessitas</i> extrema	143
imputatio	46	includibilis	143
imputativitas	46	legalis	114
lex late	13	moralis late	11
lex stricte	43	stricte	44
necessitas late	11	obligationis natur.	67
necessitas stricte	44	ultima	143
obligatio	43	<i>Necessitatis</i> casus	143
perfectio	69	<i>Necessitatis</i> favor	145
persona	92	<i>Neglectio</i> legis et obliga-	
Philosophia	51	tionis	25
possibilitas (stricte)	44	<i>Negligentia</i>	38
reatus	46. 47	<i>Nominas</i>	4
virtus	47	<i>Non-factum</i>	7
		19 not.	0

INDEX.

O		
<i>Obligatio</i> (in gen.)	12 not.	<i>Obligationum</i> collisio 25
<i>Obligatio</i> (passiua)	12	<i>Obligatorium</i> externe 115
actiua	12. not.	Iur. Nat. stricto 130
<i>Obligatio</i> ad reparandum		moraliter 46
damnum	128	naturaliter 61
affirmatiua	19	<i>Occasio</i> agendi 19
conscientiae	43	<i>Oeconomicum</i> ius Vniu. la-
externa	112	te d. 96
<i>in foro</i> diuino	} 112	<i>Officia</i> amoris 106
externo		beneuolentiae 106
humano		charitatis 106
interno		humanitatis 106
interna	112	necessitatis 106
iuridica	63	socialitatis 83
<i>iuridica</i> naturalis et po-		<i>Officium</i> in genere (iuris,
sitiua	65	iuridice tale) 63
moralis	43	idque vel naturale vel
moralis positiua	49	positiuum 65
<i>Obligatio naturalis</i>	49	<i>Officium</i> externum 113
<i>nat.</i> aeterna	67	imperfectum 106
<i>nat.</i> immutabilis	67	internum 113
<i>nat.</i> imperfecta	98	morale 47
indispensabilis 67 not.		naturale 61
necessaria 98, 100		perfectum 106
vniuersalis 67.		positiuum 65
<i>Obligatio</i> negatiua	19	P
passiua	12	<i>Peccatum</i> 47
perfecta 98, 100.		naturale 61
<i>Obligationis</i> violatio la-		<i>Perfectio</i> hominis moralis
te	34	69
stricta	35	<i>Periculum</i> 134
culpabilis et inculpabi-		extremum 143
lis	35	<i>Permissum</i> externe 115
culposa et dolosa	36	interne 115
excusabilis et inexcusa-		Iure N. stricto 130
bilis	35	moraliter 46
<i>Obligationi</i> satisfacere	25	naturaliter 61
		<i>Persona</i> 6
		<i>Per-</i>

INDEX.

<i>Persona</i> moralis	92	<i>Prohibitum</i> naturaliter	61
mystica	92	<i>Promulgatio</i> legis	66
<i>Philosophia</i> moralis	51	<i>Proprietas</i> late	122
<i>Poenae</i>	27	strictae	125
iuridice talis	63	<i>Proprium</i> late	122
naturalis	65	strictae	125
positiua	65	<i>Prosperitas</i> hominis	24
<i>Poenae diuinae</i>	68	<i>Publicatio</i> legis	66
caequae naturales et ar-		<i>Pugna</i> legum	25
bitariae	68	<i>Punctum</i> morale	57.
<i>Possibile</i> legaliter	114	R	
moraliter	44	<i>Ratio</i> , qua facultas animae	
<i>Possibilitas</i> legalis	114		4
moralis	44	<i>Reatus</i>	35
<i>Potestate</i> in alicuius poli-		culposus et dolosus	36
tium	8	moralis	46. 47
<i>Prima</i> naturae humanae	10	<i>Reparatio</i> damni	128
<i>Principium cognoscendi</i>		<i>Resistendi</i> ius naturale	133
complexum obligationis		<i>Res</i> merae voluntatis	115
in genere	23	<i>Restrictio tacita</i>	57
<i>Principium cognoscendi</i> I.		<i>Reuelatio</i> in genere	64 not.
N. late d. complexum	58	specialis	64 not.
incomplexum	59	<i>Reus</i> culposus et dolosus	36
<i>Principium fiendi</i> Iuris		S	
Nat. late d.	58	<i>Salus</i> societatis	85
<i>Principium fiendi</i> obliga-		<i>Securitas</i>	134
tionis in genere	23	<i>Socialitas</i>	83
<i>Praeceptum</i> externe	115	<i>Societas</i>	82
interne	115	composita	94
Iure N. stricto	130	simplex	94
moraliter	46	vniuersalis late	82
naturaliter	61	strictae	83
<i>Praemium</i>	27	<i>Societates</i> domesticae	95
<i>Prauum</i>	46	<i>Societatis</i> salus	85
<i>Probitas</i>	47	<i>Societatum</i> domesticarum	
<i>Prohibitum</i> externe	115	Ius Vniuersale late d.	96
interne	115	<i>Societatum</i> particularium	
Iure N. stricto	130	Ius Vniuersale late d.	96
moraliter	46	So-	

INDEX.

<i>Socius</i>	82	inexcusabilis	35
<i>Spiritus</i>	6	late	34
<i>Spontaneitas</i>	6	stricte	35
<i>Status hominis extraordi-</i>		<i>Turpe</i>	72
<i>narius</i>	143	<i>Turpitude</i>	72
<i>extrafacialis</i>	91	<i>Tuum</i>	119
<i>irregularis</i>	141		
<i>naturalis</i>	91	V	
<i>ordinarius</i>	143	<i>Violatio legis et obligatio-</i>	
<i>regularis</i>	143	<i>nis vid. transgressio legis</i>	
<i>facialis</i>	91	<i>Violentia</i> late	135
<i>Stimulus</i>	11	stricte	98
<i>Superior</i>	63	<i>Virtus (moralis)</i>	47
<i>Suum</i>	119. 124	<i>naturalis</i>	61
<i>Suum alteri non tribuere</i>		<i>Vis externa</i> late	135
	120	stricte	98
<i>Suum naturale</i>	130	<i>Vis obligandi et imputandi</i>	
T		legis	42
<i>Theologia</i> positiua moralis	51	<i>Vitiōfitas</i>	47
<i>Transgressio legis et obli-</i>		<i>Vitium</i>	47
<i>gationis</i>	34	<i>Vniuersalitas</i> obligationis	
<i>culpabilis</i>	35	<i>natur.</i>	67
<i>culposa</i>	36	<i>Voluntas</i>	4
<i>dolosa</i>	36	<i>Vfus iuris sui</i>	119
<i>excusabilis</i>	35	<i>Vti</i>	119
<i>inculpabilis</i>	35	<i>Vti iure suo</i>	89. 119
<i>inculpata</i>	35	<i>Vtile</i>	85
		<i>Vtilitas</i>	85

onis
s. n.
32
63 p
276
63 p
63 p
4 p
4 p
4 p
4 p

S. 50 A $\frac{2}{d, 53}$

AB: 50 A $\frac{2}{d, 53}$

8 p
8 p
8 p
76
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
6 p
is
p
5
5
5
5
5
5

Fc 22 27^k

